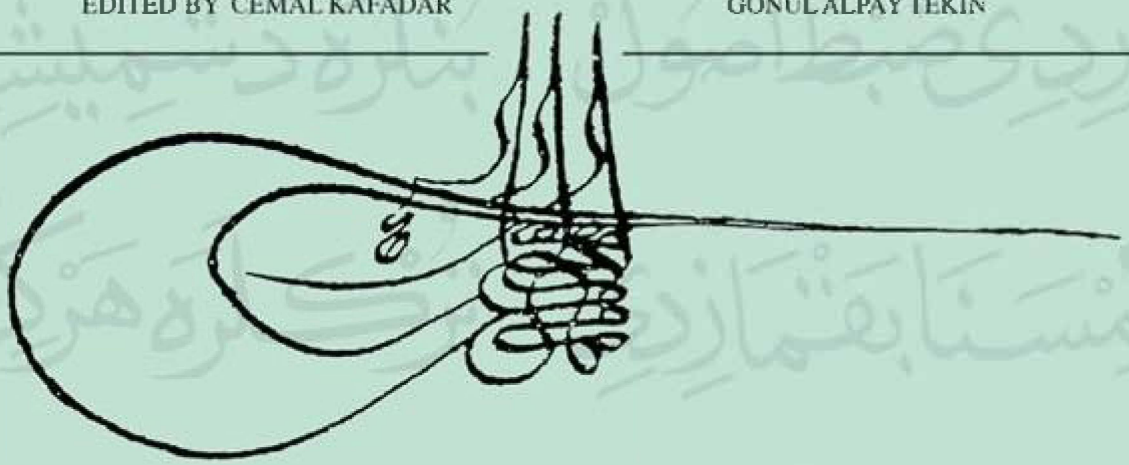
JOURNAL OF TURKISH STUDIES
TÜRKLÜK BİLGİSİ ARAŞTIRMALARI
VOLUME 59 (DECEMBER 2023)
EDITED BY CEMAL KAFADAR GÖNÜL ALPAY TEKİN

FESTSCHRIFT IN HONOR OF ORHAN BİLGİN

I

Guest Editor
Abdullah ESEN

Published at the Department of Near Eastern Languages and Civilizations
Harvard University
2024

JOURNAL OF TURKISH STUDIES
TÜRKLÜK BİLGİSİ ARAŞTIRMALARI
VOLUME 59
December 2023

Edited by - Yayınlayanlar
Cemal KAFADAR • Gönül A. TEKİN

FESTSCHRIFT IN HONOR OF ORHAN BİLGİN
I

Guest Editor
Abdullah ESEN

Editorial Board - Tahrir Heyeti
Cemal KAFADAR • Selim S. KURU • Günay KUT • Gönül A. TEKİN

Consulting Editors - Yardımcı Yazı Kurulu
N. AÇIKGÖZ muğla M. CANPOLAT ankara R. DANKOFF chicago P. FODOR budapest E. HARMANCI kocaeli C. KAFADAR cambridge, mass M. KALPAKLI ankara C. KURNAZ ankara G. KUT istanbul G. NECİPOĞLU cambridge, mass M. ÖLMEZ istanbul Z. ÖNLER çanakkale K. RÖHRBORN göttingen W. THACKSTON, Jr. cambridge, mass Z. TOSKA istanbul R. WİTTMANN İstanbul P. ZIEME berlin

JOURNAL OF TURKISH STUDIES
TÜRKLÜK BİLGİSİ ARAŞTIRMALARI
VOLUME 59
December 2023

Edited by
Cemal KAFADAR • Gönül A. TEKİN

FESTSCHRIFT IN HONOR OF ORHAN BİLGİN
I

Guest Editor
Abdullah ESEN

Published at the Department of Near Eastern Languages and Civilizations
Harvard University
2024

TÜRKLÜK BİLGİSİ ARAŞTIRMALARI
JOURNAL OF TURKISH STUDIES
CİLT 59
Aralık 2023

Yayınlayanlar
Cemal KAFADAR • Gönül A. TEKİN

ORHAN BİLGİN ARMAĞANI
I

Yayına Hazırlayan
Abdullah ESEN

Harvard Üniversitesi
Yakındoğu Dilleri ve Medeniyetleri Bölümünde yayınlanmıştır
2024

BÛSÎRÎ (ö. 696/1297?)'NİN *KASÎDETÜ'L-BÜRDE*'SİNİN AHMED ARÎF (ö. 1186/1772-73'ten sonra) TARAFINDAN YAPILAN MANZUM TERCÜMESİ

Bünyamin AYÇİÇEĞİ*

Özet

Hz. Peygamber'i methetmek, onun vasıflarını anlatmak için yazılmış şiirlere na't denilmektedir. İlk na'tlar, iman etmeyen şairlerin yergilerine cevap vermek ve bu yolla İslam'ı müdafaa ederek Hz. Peygamber'in üstün vasıflarını, son dinin tebliğcisi olduğunu dile getirmek amacıyla kaleme alınmıştır. Ka'b. b. Züheyr tarafından yazılan ve *Kasidetü'l-Bürde/Kaside-i Bürde* ya da *Bânet Su'âd* adlarıyla meşhur olan şiirin ilk na'tlardan olması ve bu türü derinden etkilemesi sebebiyle ayrı bir önemi bulunmaktadır. Ka'b. b. Züheyr'den yaklaşık yedi asır sonra, Muhammed Bûsîrî tarafından yazılan *el-Kevâkibü'd-Dürriyye fî Medhi Hayri'l-Beriyye* adlı na't da gerek edebî gücü gerekse yazılış hikâyesinin dikkat çekici yönüyle na't türü içindeki üstün yerini kazanmıştır. Bûsîrî'nin şiiri de *Kasidetü'l-Bürde/Kaside-i Bürde* olarak anılmış, şairin bu na't vesilesiyle şifaya kavuşması, şiirin *Kaside-i Bür'e* olarak da adlandırılmasını sağlamıştır. Türk şairleri, öncelikle Hz. Peygamber'in şefaatine ulaşmak maksadıyla Bûsîrî'nin *Kasidetü'l-Bürde*'sini, manzum ve mensur olarak tercüme etmiş, eser için şerhler kaleme almıştır. Ahmed Arîf de Hz. Peygamber'in şefaatine ulaşarak affedilenlerden olmak için Bûsîrî'nin *Kasidetü'l-Bürde*'sini manzum olarak tercüme etmiştir. Bu makalede, bugüne kadar hakkında herhangi bir bilgi bulunmayan Ahmed Arîf'in hayatı ve eseri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Manzum *Bürde* tercümesi transkribe edilmiş, tercümenin hususiyetleri incelenmiş ve diğer manzum *Bürde* tercümeleri içindeki yeri tespit edilmeye gayret edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Bûsîrî, Ahmed Arîf, *Kaside-i Bürde*, Manzum Tercüme

Translation in Verse of Busiri's (d. 696/1297?) *Kasidetü'l- Bürde* by Ahmed Arîf (d. 1186/after 1772-73)

Abstract

The poems written to praise the Prophet Mohammed and to describe his qualities are called naat. The first naats were written to respond to the satires of nonbeliever poets and to express the superior qualities of the Prophet and that he was the messenger of the last religion by defending Islam in this way. The poem, which was written by Ka'b. b. Züheyr and became famous as *Kasidetü'l-Bürde/Kaside-i Bürde or Bânet Su'âd*, has a special importance because it is one of the first naats and deeply affects this literary genre. Approximately seven centuries after Ka'b. b. Zuheyr, the naat named *el-Kevâkibü'd-Dürriyye fî Medhi Hayri'l-Beriyye*, written by Muhammad Bûsîrî, also had an important place in the naat genre with its literary power and remarkable writing story. Bûsîrî's poem was also referred as *Kasidetü'l-Bürde/Kaside-i Bürde*, and the fact that the poet regained his health thanks to this naat also led the poem to be called *Kaside-i Bür'e*. Turkish poets translated

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Türk İslam Edebiyatı Ana Bilim Dalı, bunyamin.aycicegi@istanbul.edu.tr, ORCID: 0000-0002-6576-0786.

Bûsîrî's *Kasidetü'l-Bürde* in verse and prose, and wrote commentaries for the work, primarily to have the intercession of the Prophet. Ahmed Arif also translated Bûsîrî's *Kasidetü'l-Burde* in verse to be among the forgiven by having the intercession of the Prophet. In this article, the life and work of Ahmed Arîf, about whom there is no information until today, was attempted to be revealed. The translation in verse of *Bürde* was transcribed, the characteristics of the translation were examined, and its place among the other *Bürde* translations in verse was tried to be determined.

Keywords: Bûsîrî, Ahmed Arîf, *Kaside-i Bürde*, translation in verse

Giriş

İslam dini geldikten sonra Hz. Peygamber'i yeren şiirlere karşı onu metheden, onun güzel vasıflarını anlatan şiirler yazılmaya başlanmıştır. Böylece ilk naʿtların Abdullah b. Revâha (ö. 8/629), Kaʿb b. Mâlik (ö. 50/670), Hassân b. Sâbit (ö. 54/647), Abbâs b. Mirdâs (23-35/644-656?) adlı sahabeler tarafından yazıldığı kaynaklarda ifade edilmektedir.[1] "Muʿallakât" şairlerinden Züheyr b. Ebî Sülmâ'nın (ö. 16/609 ?) oğlu ve de râvîsi olan[2] Kaʿb b. Züheyr'in (ö. 24/645 ?) de af dilemek maksadıyla yazdığı naʿtı, sonrasında Hz. Peygamber'e dair yazılacak şiirleri derinden etkilemiştir.[3] Kasidenin başlangıcında yer alan ve "Suâd ayrıldı" anlamına gelen *Bânet Suʿâd* cümlesiyle adlandırılan ya da Hz. Peygamber'in bürdesini yani hırkasını şaire hediye etmesi sebebiyle *Kasîdetü'l-Bürde/Kasîde-i Bürde* olarak şöhret bulan şiir, naʿt türünün en meşhur örneği olmuştur.[4] 55 beyitten 60 beyte kadar uzanan örnekleri bulunan kaside, lâmiyye olarak basit bahrinde, *müstefʿilün fâʿilün müstefʿilün fâʿilün* vezniyle yazılmıştır.[5] Kasidenin Türk edebiyatında birçok manzum-mensur tercümesi ve şerhi bulunmaktadır.[6]

Kaʿb b. Züheyr'den yaklaşık 650 sene sonra yaşamış olan Muhammed b. Said el-Bûsîrî (ö. 696/1297?) de asıl adı *el-Kevâkibü'd-Dürriyye fî Medhi Hayri'l-Beriyye* olan ve hikâyesi sebebiyle *Kasîdetü'l-Bürde/Kasîde-i Bürde* olarak anılan naʿtıyla şöhret kazanmıştır. Bûsîrî'nin yakalandığı felç hastalığından şifa bulmasını vurgulamak amacıyla "iyileşmek, şifa bulmak" anlamından hareketle şiire *Kasîde-i Bür'e* de denilmiştir[7]. Özellikle Türk edebiyatında ve toplumunda, Bûsîrî'nin kasidesinin Kaʿb b. Züheyr'in kasidesinden daha yaygın bir etkiye sahip olmasının sebeplerinden biri de şiirin

---

1 Mustafa Çiçekler, *TDV İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006), "Naʿt", maddesi; İsmail Güleç, "Hz. Peygamber'in Şiire Karşı Tutumu", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 19 (2017): 131.

2 Nihat M. Çetin, *Eski Arap Şiiri* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1973), 23.

3 Kaʿb b. Züheyr'in *Kasîde-i Bürde*'si ve etkisiyle ilgili detaylı bilgi için bk. Ömer Said Güler, "Kaʿb b. Züheyr'in Kasîde-i Bürde'sine Osmanlı Döneminde Yazılan Türkçe Şerhler (Karşılaştırmalı İnceleme-Üsküdârî Ahmed Efendi, Abdurrahman Abdî Paşa ve İsâmüddin Efendi Şerhlerinin Tenkitli Neşirleri)", (doktora tezi, Medeniyet Üniversitesi, 2021); İsmail Güleç, *Şiir, Şair ve Peygamber'e Dair*, (İstanbul: Ötüken Neşriyat), 2018; Ömer b. Mansur el-Uceylî, *Şerhu Kasîdeti Kaʿb. bin Züheyr*, (Thk. Seyyid Ahmed Abdurrahman Muhammed), (Kahire: Dârü'l-Kütübi'l-Mısriyye, 2017), 1731; Kenan Demirayak, *TDV İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001), "Kasîdetü'l-Bürde" maddesi.

4 Bünyamin Ayçiçeği, *Necîb Efendi'nin Kasîde-i Bürde Şerhi Muhtasar Tevessül İnceleme-Tevessül'le Karşılaştırma-Metin*, (İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları, 2020), 13.

5 İbn Hicce el-Hamevî, *Şerhu Kasîdeti Kaʿb b. Züheyr Bânet Suʿâd fî Medhi Rasûlillâh*, (Riyâd: Mektebetü'l-Maârif, 1985), 8-9.

6 Kaʿb b. Züheyr'in *Kasîdetü'l-Bürde*'sinin Türk edebiyatına etkisini inceleyen kapsamlı bir çalışma için bk. Ömer Said Güler, *Kıl Şefâat Yâ Resûlallâh Hudâ Affeylesin Osmanlı'nın Bürde Şerhleri-I,* (İstanbul: Ketebe Yayınları, 2022).

7 Bünyamin Ayçiçeği, "Bûsîrî (ö. 696/1297?)'nin Kasîdetü'l-Bürde'sinin Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa (ö. 1308/1892) tarafından Yapılan Mensur ve Manzum Tercümesi", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 15 (2015), 49.

yazılma hikâyesinden kaynaklanmaktadır.[8] Bazı farklılıklar olmakla birlikte kaynaklarda zikredilen yaygın rivayet şöyledir: Hz. Peygamber için birçok methiye yazan Bûsîrî, felç geçirdikten sonra *Bürde* kasidesini kaleme alır. Şifa bulmak için dua eden şair, bir gece rüyasında Hz. Peygamber'i görür. Peygamberimiz ondan kendisi için yazdığı kasideyi okumasını ister. Bûsîrî de: "Ey Allah'ın Resulü, ben sizin için birçok kaside yazdım, hangisini okumamı emredersiniz?" diye sorar. Peygamberimiz *el-Kevâkibü'd-Dürriyye fî Medhi Hayri'l-Beriyye*'nin ilk beytini inşâd ederek sonradan *Bürde* kasidesi olarak şöhret bulacak şiirini okumasını talep eder. Ardından kasideyi çok beğendiğini göstermek için hırkasını çıkararak şairin üzerine örter ve felçli uzuvlarını da sıvazlar. Bûsîrî uyandığında felçten eser kalmadığını görür.[9] Şiirin Hz. Peygamber'e duyulan aşkı ifade etmedeki gücü anlatılan bu hadiseyle de birleşince, bütün Müslüman toplumlarla birlikte Türk toplumunda da derin bir etki uyandırmıştır. Bûsîrî'nin kasidesi temel kaynaklarda 160 beyit olmasına rağmen, istişfa ve şefaate ulaşma maksadıyla yapılan eklemelerle, 182 beyte varan nüshalarla karşılaşmak mümkündür. Bûsîrî, kasidesini basit bahrinde *müstef'ilün fâ'ilün müstef'ilün fâ'ilün* vezniyle yazmıştır.[10] Kasidenin Türk edebiyatındaki yüzlerle ifade edilen manzum-mensur tercümesinin ve şerhlerinin tam sayısının bilinemediğini, zaman geçtikçe farklı şerhlerin, tercümelerin, tahmislerin ortaya çıktığını, makaleye konu olan manzum tercümenin de yeni tespit edilen örneklerden biri olduğunu ifade etmek gerekir.[11]

Ahmed Arîf'in hayatı

İncelediğimiz biyografi ve arşiv kaynaklarından hareketle müellifin hayatı hakkında, herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır.[12] Eldeki tek eseri olan *Kaside-i Bürde* tercümesinin manzum mukaddimesinde müellif, kendisi hakkında şu bilgileri verir:

---

8 Eserin Türk toplumuna etkisi ve şifa maksatlı okunma geleneği için bk. Bünyamin Ayçiçeği, *Bûsîrî'nin Kasîde-i Bürde'sinin Geçmişten Günümüze Türk Toplumu Üzerindeki Akademik, Sosyal ve Dinî Etkileri*, (Proje No: 215K398, TÜBİTAK SOBAG-SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMA DESTEK GRUBU), 2017.

9 Rivayetler için bk. Haşim Keskinsoy, "Mekkî ve Nahîfî'nin Kasîde-i Bürde Tahmisleri (Tenkitli Metin-İnceleme), (yüksek lisans tezi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 2011), 18-20; Nejdet Gürkan, *Mehmet Fevzî Efendi Fethu'l-Verde "Şerhu'l-Bürde" (İnceleme Tahkikli Metin)*, (İstanbul: Arena Dijital, 2011), 128-133; Ahmed Ahimeir, "İbn Merzûk et-Tilimsanî ve İzhâru Sıdki'l- Mevedde fî Şerhi'l-Bürde Adlı Eseri (Edisyon Kritik)", (doktora tezi, Marmara Üniversitesi, 2004), 47-48.

10 Nejdet Gürkan, *Mehmet Fevzî Efendi Fethu'l-Verde "Şerhu'l-Bürde" (İnceleme Tahkikli Metin)*, (İstanbul: Arena Dijital, 2011), 51; Ahmed b. Muhammed b. Hacer el-Heytemî, *el-Umde fî Şerhi'l-Bürde*, (Birleşik Arap Emirlikleri: Dârü'l-Fakîh, 2003), 105-106; Mahmut Kaya, *TDV İslam Ansiklopedisi*, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001), "Kasîdetü'l-Bürde", maddesi.

11 *Kaside-i Bürde*'nin tahmisi ve farklı manzum tercümeleri hakkında bilgi için bk. Hamza Koç, "Mustafa Maksûd Resâ Efendi'nin Kasîde-i Bürde Tahmisi", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 27 (2021): 489-546; Hamza Koç, "Paşasaraylı Fazlî Efendi'nin Manzum *Kasîde-i Bürde* Tercümesi", *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 26 (2021): 391-425.

12 İncelediğimiz eserler şunlardır: Bursalı Mehmed Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, Cilt: 1-3, Haz. M. A. Yekta Saraç, (Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2016); Mehmed Zeki Pakalın, *Sicill-i Osmanî Zeyli Son Devir Osmanlı Meşhurları Ansiklopedisi*, Haz. Mehmet Metin Hülagu, Cilt: 1-19, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2008); Hayreddin ez-Ziriklî, *el-A'lâm Kamûsü Terâcim li-Eşheri'r-ricâl ve'n-Nisâ min'el-Arab ve'l-Müsta'rebîn ve'l-Müsteşrikîn*, Cilt: 1-8, (Beyrut: Dârü'l-İlmi'l-Melâyîn, 2002); Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmani*, Haz. Nuri Akbayar-Seyit Ali Kahraman, (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996); Ömer Rızâ Kehhâle, *Mu'cemü'l-Müellifîn Terâcîmu Musannifi'l-Kütübi'l- Arabiyye*, Cilt: 1-4, (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1993); Abdülkadir Özcan, *Şekaiku'n-Nu'mâniyye ve Zeyilleri*, Cilt. 1-5, (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1989). Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi, Vakıflar Arşivi ve Meşîhat Arşivi incelenmiş, Ahmed Arîf'e dair bir bilgi bulunamamıştır.

28. *Bu ʿ**Arīf Aḥmed** ḫaṭīb Sīmḫānededür cāmiʿi*
eş-Şehīr Sulṭān Süleymān ḫādimi ehlü'n-naẓım

Buna göre şairin adı **Ahmed Arîf**'tir (احمد عريف). Aynı zamanda Gümüşhane'deki Sultan Süleyman Camiinde[13] hatip olarak görev yapmaktadır. Tercümesinin 158. beytinde ve hâtimenin 5. beytinde de adını **Arîf** olarak zikreder:

158. *Maẓhar it ḳuluŋ ʿ**Arīf**i luṭfuŋa der-dü cihān*
Zīrā anuŋ ṣabrı şiddet vaḳti olur münhezim
5. *Ey Teʿālā Ḥażret-i Rabb-i Raḥīm-i Ẕü'l-ʿaṭā*
*Bu żaʿīf ḳuluŋ ʿ**Arīf** muḥtāc saŋa yā Ẕe'l-kerem*

Şair, mahlasının **Arîfî** olduğunu hâtimenin son beytinde ifade etmektedir:

16. *Ey ʿ**Arīfī** naẓm-ı dil-cūya laṭīf tārīḫ digil*
Ḥaḳ tecellī eyleye mür dem-be-dem ʿazb-i Naʿīm

Şairin yaşadığı döneme ışık tutması bakımından eserin telif tarihi önem arz etmektedir. Hâtimenin son beyti olan 16. beytin son mısraıyla Ahmed Arîf, eserin yazıldığı yıla tarih düşürmüştür: (حق تجلي ايليه مر دمبدم عزب نعيم). Ancak şair, "tatlı, hoş" anlamına gelen ve peltek z ile yazılması gereken ʿaẕb (عذب) kelimesini keskin z harfiyle ve ʿazb (عزب) olarak yazmıştır. Kelimenin doğru yazımı olan ʿaẕb (عذب) şekli kabul edilirse tarih hicri 1879 çıkmaktadır ki böyle bir durum mümkün değildir. Böylece müellifin kelimeyi Türkçede okunduğu şekliyle yani keskin z harfiyle yazdığı (عزب), netice olarak 1186/1772-73'ten sonra vefat ettiği söylenebilir.

Gerek biyografi ve arşiv kayıtlarında yaptığımız incelemede gerekse Gümüşhane'deki Sultan Süleyman Han Cami ve çevresindeki tarihî yapılarla ilgili hazırlanan çalışmalarda[14], Ahmed Arîf hakkında başka bir bilgiye tesadüf edilememiştir.

[13] Caminin bugünkü durumu hakkında bilgi için bk. https://gumushane.ktb.gov.tr/TR-216534/merkez-suleymaniye-mahallesi-sultan-suleyman-han-cami.html (Erişim Tarihi: 14.05.2022).

[14] Bk. Kemal Saylan, "Gümüşhane'deki Osmanlı Dönemi Eserleri: Sultan Süleyman Han Cami ve Çevresindeki Yapılara Dair", *Mavi Atlas* 6/2 (2018): 75-94; Nurcan Yazıcı, "Arşiv Belgelerine Göre Gümüşhane'deki Süleymaniye/Sultan Süleyman Camii". *Sanat Tarihi Yıllığı* 17 (2011): 69-81.

Eserin şekil ve muhteva bakımından incelenmesi

Ahmed Arîf tercümesini remel bahrinde *fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilâtün fâʿilün* vezniyle yazmıştır. Kaynak eserde olduğu gibi mim harfiyle mücerred kafiyeli olarak eserini kaleme almıştır. Eserin ilk 32 beyti mukaddime olarak yazılmış, ardından kaynak eser 161 beyit hâlinde bire bir tercüme edilmiştir. Son olarak da "Hâtime-i Nazm-ı Bürde ve Münâcât-ı Nâzım" başlığı altında 16 beyit hâlinde eserin hatime ve dua kısmına yer verilmiştir.

Mukaddimeye Allah'a hamd ve Hz. Peygamber'e, âl ve ashabına salatüselamla başlayan şair, eserine âlemin yaratılışından bahsederek devam eder. 11-28. beyitler arasında Şeyh Muhammed Bûsîrî'nin *Bürde* ismiyle meşhur olan fasih ve beliğ, hikmetlerle dolu bir kaside yazdığını ifade eder. 13. beyitten itibaren, Bûsîrî'nin felç hastalığından kurtuluşunu ve *Bürde*'yi nasıl yazdığını, meşhur tefsir ve fıkıh âlimi Şeyhzâde'nin (ö. 950/1543) *Bürde*'ye yazdığı Arapça şerhten nakille aktarır.[15] 28-32. beyitler arasında kendisi hakkında kısaca bilgi veren Ahmed Arîf, tek tek her kaynak beytin altına tercümesini yazdığını ve okuyanların kendisini hayır duayla anmalarını rica eder.

Eserin 16 beyitten oluşan hatimesinde ise şair, tercümeyi bitirebildiği için Allah'a hamdeder. Hz. Peygamber'e, âl ve ashabına salatüselamdan sonra kendisinin de acziyet içinde olduğunu söyleyerek bu kasideyi inşâd edenin, yazanın ve dinleyenlerin affedilmesi için dua eder. Hatimenin son beytinde de ebcetle tercümenin yazıldığı yılı verir.

Ahmed Arîf'in tercümesi, Türk edebiyatında *Kaside-i Bürde*'ye yazılmış manzum tercümeler içinde, müstakil olarak manzum mukaddime ve hatime bölümleri içermesi bakımından dikkate değerdir. Çünkü diğer manzum tercümelerde bu duruma pek rastlanmamaktadır.[16] Kaynak beyitlerin her birini, tek beyit hâlinde tercüme etmeyi de başarmıştır.

Ahmed Arîf'in tercüme usulü

Ahmed Arîf, mukaddimenin 30 ve 31. beyitlerinde, tercümesinde nasıl bir yol takip ettiğini izah etmiştir. Buna göre şair, her kaynak beytin anlamını tek tek ve güzel bir şekilde, anlatılmak istenen neyse onu yansıtacak tarzda, sözü uzatmadan verecektir:

30. *Yek-be-yek her beytiniŋ maʿnīsini idem beyān*
Ġāyet-i mefḥūmı üzre key müheẕẕeb nīk idem
31. *Her bir ebyāt taḥtına maʿnīsini yek beyt ile*
Taḥrīr idem tercümesin itmeyem hīç bīş ü kem

Genellikle diğer manzum *Bürde* tercümelerinde de görüldüğü gibi şair, sanatlı bir söyleyiş ortaya koymaktan ziyade, kaynak eseri yansıtmayı öncelemiştir. Bu sebeple tercümenin sanatlı olmasına çalışılmadığı, Bûsîrî'nin kasidesindeki anlamın bire bir verilmesine gayret edildiği ifade edilebilir. Bu hususu göstermek için 2. ve 127. beyitleri, mukayeseli bir şekilde buraya aldık:

[15] İlgili bölüm için bk. Şeyhzâde, *Şerhu Kasîdeti'l-Bürde li-Şeyhzâde*, (İstanbul: Âlem Matbaası, 1309), 5-6.
[16] Bk. Bünyamin Ayçiçeği, *Bûsîrî'nin Kasîde-i Bürde'sinin Geçmişten Günümüze Türk Toplumu Üzerindeki Akademik, Sosyal ve Dinî Etkileri*, (Proje No: 215K398, TÜBİTAK SOBAG-SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMA DESTEK GRUBU), 2017.

2. (فَمَا لِعَيْنَيْكَ) *N'oldı iki gözüŋe* (إِنْ قُلْتَ أَكْفُفَا هَمَتَا) *aġlama dirsen yaş döker*
(وَمَا لِقَلْبِكَ) *N'oldı ḳalbiŋe* (إِنْ قُلْتَ اسْتَفِقْ يَهِمِ) *diseŋ ayıl ḳalur ḥayretde hem*

127. (هُمُ الْجِبَالُ) *Ṭaġdır anlar* (فَسَلْ عَنْهُمْ) *ṣor olara* (مُصَادِمَهُمْ) *ṭoḳuşan düşmenlere*
(مَاذَا رَأَى) *Kim neler gördi* (مِنْهُمُ) *olardan* (فِي كُلِّ مُصْطَدَمِ) *niçe kerre der-ṣadem*

Kendisinin de 30 ve 31. beyitlerde ifade ettiği gibi Ahmed Arîf, Arapça kelimeleri ve kelime gruplarını olabildiğince bire bir tercüme etmeye çalışmış, diğer beyitlerde de bunu gerçekleştirmek için gayret etmiştir.

Diğer pek çok manzum *Bürde* tercümesinde olduğu gibi, mim harfiyle birden çok kafiye kelimesi bulma zorluğu sebebiyle[17], kaynak beyitteki kafiyelerin aynen kullanıldığı görülmektedir. Ahmed Arîf, tercümesinin 81 beytinde, ya bire bir ya da müştak hâlde, kaynak beyitle aynı kâfiye kelimesini kullanmıştır.

Arîf'in nadiren de olsa, günümüzde yaygın olarak kullanılmayan Türkçe kelimeleri (b. 2: sagışınca, b. 21: ancılayın, b. 51: yigregi, b. 63: soguldı, b. 161: depredir vb.) kullandığı ve bazı beyitleri neredeyse hiç Arapça ve Farsça kelime kullanmadan güzel bir Türkçeyle tercüme ettiği görülmektedir. Bu hususa örnek olacak bazı beyitler şöyledir:

3. *N'oldı iki gözüŋe aġlama dirsen yaş döker*
N'oldı ḳalbiŋe diseŋ ayıl ḳalur ḥayretde hem

49. *Şemse beŋzer kim ıraḳdan göze küçük görinür*
Līk gözler ḳamaşur baḳsa yaḳīnden bi'l-fehim

56. *Yalıŋuz şol deŋlü heybetlü görinürdi o şāh*
ʿAsker içre ṣanur idiŋ saṭvet ile şöyle hem

80. *Ol bulut gibi ki ḳanda yürüse yürür idi*
Sāyebān olurdı kim incitmeye germā-yı germ

127. *Ṭaġdır anlar ṣor olara ṭoḳuşan düşmenlere*
Kim neler gördi olardan niçe kerre der-ṣadem

129. *Düşmenüŋ ḳanıyla boyarlardı aḳ ḳılıçların*
Boynun ururlardı küffārın kökünden cenkde hem

Ahmed Arîf; 34, 35, 90, 97 ve 160. beyitlerin bir mısraını Farsça olarak mülemma tarzında söylemiş; 38, 87, 113, 121, 131. beyitlerde de mısraların bir kısmını Farsça olarak yazmıştır. Örnek olması bakımından 97. ve 113. beyitleri buraya aldık:

[17] Saraç, kaynak metindeki kafiye kelimelerinin bire bir kullanımına sebep olarak teberrük ihtimalini de ifade etmektedir. Bk. M. A. Yekta Saraç, *Şeyhülislam Kemal Paşazade Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Bazı Şiirleri*, (İstanbul: Risale Yayınları, 1995), 80.

97. *Maʿnīsi çoḳ mevc ider deryā gibi bī-intihāʾ*
Bihter ez-dürr-i biḥār-ı cümle der-ḥüsn ü ḳıyem

113. *Tā maḳām-ı vaṣlı pinhān bulduŋ* ***ez-ebṣār-ı ḫalḳ***
Gizlü sırlar bildiŋ ***ez-esrār-ı evṣāf-ı ḳıdem***

Metnin vezni ve imlâsına dair hususlar

Ahmed Arîf'in sahrâ (b. 3), zîrâ (b. 11), Îsâ (b. 43), gûyâ (b. 77), illâ (b. 136), hâşâ (b. 148) gibi elif-i maksûre ve elif-i memdûde ile yazılan kelimelerde ya da elifle biten Arapça ve Farsça isimlerde, son heceyi vezin gereği kısa olarak kabul ettiği görülmektedir. Şair, zencîr (b. 75) kelimesinin son hecesini de kısa kabul ederek vezin tasarrufunda bulunmuştur. Mahfûz_oldı (b. 126) mağlûb oldı (b. 138), tahsîl_it (b. 142) şeklinde vasl yapılarak okunan kimi yerlerde de ilk kelimenin son hecesini kısa olarak kabul etmiştir. Bu ve benzeri hususların bir vezin kusuru olmadığı, Türkçenin bir gereği olarak şairler tarafından hata değil bir tasarruf olarak görüldüğü bazı çalışmalarda ifade edilmektedir.[18] Ayrıca Ahmed Arîf'in iki yerde tahrîr (b. 31) ve takrîr (b. 45) kelimelerinde ikinci heceyi kısa okutarak zihaf yaptığı da dikkati çeker.

Nüsha tavsifi

Eserin tespit edebildiğimiz tek nüshası Mısır Millî Kütüphanesi el-Edebü't-Türkî bölümü 27 numarada kayıtlıdır.[19] Eserin aslını görme imkânımız olmadığı için siyah beyaz olarak çekilmiş görüntüsünden hareketle şu tespitlerde bulunmak mümkündür: Eldeki nüshanın taşbaskı (litografi) olma ihtimali yüksektir. Eserde baskı yeri ve yılına dair bir bilgi bulunmamaktadır. Lakin Osmanlıda ilk taşbaskının II. Mahmud (1808-1839) döneminde 1831 yılında yapıldığı[20] düşünülecek olursa, eserin istinsah tarihinden de hareketle, sonradan basıldığı söylenebilir. Bu arada eserin Mısır'da da basılmış olması muhtemeldir. 33 varaktan oluşan eser; harekeli güzel bir nesih hatla, her sayfada üç beytin aslı ve tercümesi olmak üzere yazılmış olup ta'kibiyelidir. 12a ve 27b sayfalarında derkenarlara birer beyit daha eklenmiştir. Eserde istinsah kaydı bulunmamaktadır.

[18] Konuyla ilgili bk. Ali İhsan Öbek, "Ne Türkçedir Ne Türkçe Değildir (Türkçe Yabancı Kelimeler Üzerine Notlar: 1)", *Prof. Dr. Vahit Türk Armağanı*, (İstanbul: Kesit Yayınları, 2020), 879-909; Ali İhsan Öbek, "Ne Türkçedir Ne Türkçe Değildir 2", *Klasik Türk Edebiyatında Yerlilik*, (İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, 2022), 231-245.

[19] Eseri bize haber veren kıymetli hocam Prof. Dr. Sadık Yazar'a, nüshanın teminin sağlayan Hattat İzzet Elitaş'a teşekkürü bir borç bilirim.

[20] Atilla Atar, *Başlangıcından Günümüze Taşbaskı*, (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1995), 88.

Metin

[1b] Hāzihī Büreydetü Maʿa Tercemeti'l-Manẓūmeti

Bismillāhirraḥmānirraḥīm

[fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün]

1. Aḥmedu'llāhe'l-ʿalīme'l-vāḥide'l-ferde'l-ḥakem
   Eşkuru'llāhe'l-leẕī Ẕü'l-kibriyāʾi ve'l-ḳıdem[21]
2. Ḳudretiyle itdi ibdāʿ ʿālem-i kevn ü mekān
   ʿĀlem-i ġayb u şuhūda çekdi varlıḳ bi't-temām
3. Çün taʿalluḳ itdi ol vaṣf-ı irādet tā ezel
   Baṭn u imkān ṣaḥrāsından niçe eṣnāf çıḳdı hem

[2a]

4. Mühre-i arżı bu mīnā ḥoḳḳada s̱ābit idüp
   Cins ü nevʿ-i mümkinātı itdi īcād dem-be-dem
5. Çün tecellīsi şuʿāʿı ʿaksi irdi ādeme
   Oldı mescūd-ı melāʾik ḳıble-gāh oldı o dem
6. Baḥr-ı elṭāf u kemāl-i ḳudretinden ol Ḳadīr
   Rūḥ-ı ḳudsī nefḫi ile bizleri ḳıldı etem
7. Milʾ-i dünyā milʾ-i ʿuḳbā çoḳ ṣalāt u hem selām
   Ol Rasūl üzre ki oldur ʿaḳl-ı evvel pür-ḥikem
8. Ol Habībüŋ şānına levlāk dinildikde henüz
   Bu vücūd ṣafḥası ẓāhir olmamışdı ez-ʿadem

[2b]

9. Sāḳī-i bāḳī ṣarāb-ı ʿışḳını daḫı o dem
   Ṣunmamış<dı>[22] bezm-i elestde ehl-i ʿışḳa cām-ı Cem
10. Hem daḫı ol āl ü aṣḥāb-ı kirām üzre k'olar
    Rehberān-ı dīn-i İslām sābıḳān ḫayrü'l-ümem
11. Baʿd-ez-īn çün Şeyḫ Muḥammed Būṣirī ḳaṣīdesi
    Bürde ismiyle müsemmā pür ḥikem feyẓ-i ʿamim
12. Pür feṣāḥat hem belāġat müştemil sırr-ı bedīʿ
    Cāmiʿ-i nuṣḥ-ı rasūldür dür gibi key muntaẓam

[21] "Alîm (ilmi ezelî ve ebedî olan), Vâhid (benzersiz), Ferd (eşsiz), Hakem (cezayı da mükafatı da hakkıyla uygulayan) Allah'a hamd ederim. Ululuk ve azamet sahibi, varlığının hiçbir tarz ve şekilde başlangıcı olmayan Allah'a şükrederim.

[22] Metinde vezni bozan ek ya da kelimeler < > işaretleri arasında yazılmıştır.

13. Naḳl ider Şeyḫden bunı kim baʿżı şurrāḥ-ı ṣiḳāt
Rīḥ-i fālic nışfını ibṭāl idüpdi niçe dem

[3a] 14. Bir gice fikrine gelmiş cümle derde var şifā
Raḥmeten li'l-ʿālemīnden ḥissedārdur cümle hem

15. Evvelīn ü āḫirīn andan hep eyler iltimās
Zaḫm-ı cürme merhem oldur şāfiʿ-i ʿālī-himem

16. Bir ḳaṣīde idüp inşād tā olam meddāḥı kim
Ḥürmetine ḫoş şifā bu ʿillete tā ki bulam

17. İşbu niyyetle idüp tekmīl bu naẓm-ı efṣaḥı
Ḫāba vardıḳda göreyim ʿālem-i maʿnāda hem

18. Ol Rasūlüŋ meclis-i pür-feyżine vardım hemān
Gösterüp ʿacz ʿilletimden dökmişem yaş ile dem

[3b] 19. Senden istişfā içündür bu ḳaṣīde yā Rasūl
Geldim uş ḥażretüŋe ey raḥmet-i Ḥaḳ tā ḳıdem

20. Böyle didim çün buyurdı raḥm idüben ol Ḥabīb
Oḳu naẓmın ey dil-i mecrūḥ pür-derd ü elem

21. Pes oḳudum evvelinden āḫirine dek anı
Çün tamām itdim hemān-dem Ḥażret-i ʿālī-himem

22. Bürde-i pür-nūrunı ẓahrıma ihdā eyleyüp
Mesḥ idince dest-i beyżāsıyla gitdi renc ü ġam

23. Bu sürūrla uyanınca gördüm uş gitmiş ʿilel
Bürde arḳamda ṭurur baḳ imdi ol ṣāḥib-kerem

[4a] 24. Key taʿaccüb mi anuŋ iʿṭāsı ger reddolmasa
Bī-nihāye muʿcizātına ger olsa bu da żamm

25. ***Bürde*** ismiyle müsemmā olmasınuŋ vechi bu
Tā ki meşhūr oldı işbu nām ile beyne'l-ümem

26. Bu ḳaṣīdenüŋ ḫavāṣın naḳl iderler çoḳ ḫavāṣ
Ṣıdḳ u iḫlāṣla oḳursa bunı her kim dem-be-dem

27. Ḥişşe-yāb ola diyü işbu ʿaṭāyādan göŋül
Naʿt-ı Ḥażretle ola tā kim şeref-yāb-ı etem

28. Bu **ʿArīf Aḥmed** ḫaṭīb Sīmḫānededür cāmiʿi
eş-Şehīr Sulṭān Süleymān ḫādimi ehlü'n-naẓım

[4b] 29. Bu ḳaṣīde maʿnīsin naẓm itmege itdi şurūʿ
Ola tevfīḳ-i Ḫudā bir ḫoşca manẓūm eyleyem
30. Yek-be-yek her beytiniŋ maʿnīsini idem beyān
Ġāyet-i mefḥūmı üzre key müheẕẕeb nīk idem
31. Her bir ebyāt taḥtına maʿnīsini yek beyt ile
Taḥrīr idem tercümesin itmeyem hīç bīş ü kem
32. Oḳuyan erbāb-ı ʿirfāndan niyāzım bu durur
Bir duʿā-ı ḫayr ile yād ideler idüp kerem

[5a] **[Terceme-i Ḳasīde-i Bürde]**

أَمِنْ تَذَكُّرِ جِيرَانٍ بِذِي سَلَمٍ مَزَجْتَ دَمْعًا جَرَى مِنْ مُقْلَةٍ بِدَمِ

1. Aŋdıġından mı o yārānı göŋül der-Ẕī-Selem
Göz yaşıŋa ḳatuban itdiŋ revān yaş ile dem

أَمْ هَبَّتِ الرِّيحُ مِنْ تِلْقَاءِ كَاظِمَةٍ وَأَوْمَضَ البَرْقُ فِي الظَّلْمَاءِ مِنْ إِضَمِ

2. Yoḳsa esdi Ḳāẓıme semtinden ol bād-ı ṣabā
İtdi mi lemʿān veyā gicede ol berḳ-i İḍam

فَمَا لِعَيْنَيْكَ إِنْ قُلْتَ أَكْفُفَا هَمَتَا وَمَا لِقَلْبِكَ إِنْ قُلْتَ اسْتَفِقْ يَهِمِ

3. N’oldı iki gözüŋe aġlama dirsen yaş döker
N’oldı ḳalbiŋe diseŋ ayıl ḳalur ḥayretde hem

[5b] أَيَحْسَبُ الصَّبُّ أَنَّ الحُبَّ مُنْكَتِمٌ مَا بَيْنَ مُنْسَجِمٍ مِنْهُ وَمُضْطَرِمِ

4. Ẓannider mi ʿāşıḳ-ı şeydā ki ʿışḳ olur nihān
Gözlerinden yaş dökerken ḳalbde yanar nār-ı ġam

لَوْلاَ الهَوَى لَمْ تُرِقْ دَمْعًا عَلَى طَلَلٍ وَلاَ أَرِقْتَ لِذِكْرِ البَانِ وَالْعَلَمِ

5. Olmayaydı sūz-ı ʿışḳ vīrāne yaş döker midiŋ
Terk-i nevm ider mi idiŋ ez-ġam-ı bān u ʿalem

فَكَيْفَ تُنْكِرُ حُبًّا بَعْدَمَا شَهِدَتْ بِهِ عَلَيْكَ عُدُولُ الدَّمْعِ وَالسَّقَمِ

6. Nice inkār eyleyesin ḥubbıŋı sen baʿd-ez-īn
ʿIşḳıŋa şāhidler iken ʿādilī demʿ ü seḳam

[6a] وَأَثْبَتَ الوَجْدُ خَطَّيْ عَبْرَةٍ وَضَنًى مِثْلَ البَهَارِ عَلَى خَدَّيْكَ وَالعَنَمِ

7. Vecd ider iṣbāt yüzünde iki ḫaṭ ḳızıl ṣarı
Ṣarı gül gibi ṣanasın yā ḳızıl sögüt çü dem

نَعَمْ سَرَى طَيْفُ مَنْ أَهْوَى فَأَرَّقَنِي وَالْحُبُّ يَعْتَرِضُ اللَّذَّاتِ بِالأَلَمِ

8. Geldi belī yār ḫayāli gice bīdār oldum āh
ʿIşḳ getürür ḫurrem içre niçe kez renc ü elem

يَا لاَئِمِي فِي الهَوَى الْعُذْرِيِّ مَعْذِرَةً مِنِّي إِلَيْكَ وَلَوْ أَنْصَفْتَ لَمْ تَلُمِ

9. Levm iden beni żarūrī ʿışḳda maʿẕūr ṭut beni
Ger olaydıŋ ehl-i inṣāf itmez idiŋ levm ü ẕem

[6b] عَدَتْكَ حَالِي لاَ سِرِّي بِمُسْتَتِرٍ عَنِ الْوِشَاةِ وَلاَ دَائِي بِمُنْحَسِمِ

10. Ṭaşdı ʿışḳım çileden aʿdādan olmaz sır nihān
Derd-i ʿışḳa merhem olmaz tā meger vaṣl-ı ṣanem

مَحَّضْتَنِي النُّصْحَ لَكِنْ لَسْتُ أَسْمَعُهُ إِنَّ المُحِبَّ عَنِ العُذَّالِ فِي صَمَمِ

11. Ḫoş naṣīḥat eyleḍiŋ līk anı ben hīç ṭutmazam
Zīrā ʿāşıḳlar melāmet diŋlemezler ez-ḳıdem

إِنِّي اتَّهَمْتُ نَصِيحَ الشَّيْبِ فِي عَذَلِي وَالشَّيْبُ أَبْعَدُ فِي نُصْحٍ عَنِ التُّهَمِ

12. Ḳocalıḳ nāṣiḥini töhmete nisbet eyledim
Ḥālbuki nuṣḥında pīrlik key ıraḳdır ez-tühem

[7a] فَإِنَّ أَمَّارَتِي بِالسُّوءِ مَا اتَّعَظَتْ مِنْ جَهْلِهَا بِنَذِيرِ الشَّيْبِ وَالهَرَمِ

13. Nefsimiŋ emri kötü cehlinden olmaz mütteʿiẓ
Pāki yoḳ şeyb ḳorḳusından daḫı hem ḫavf-ı herem

وَلاَ أَعَدَّتْ مِنَ الفِعْلِ الْجَمِيلِ قِرَى ضَيْفٍ أَلَمَّ بِرَأْسِي غَيْرَ مُحْتَشِمِ

14. İddiḫār itmedi nefsim şol ḳadar ẕuḫr-ı ḥasen
Ol ḳonaġa zād ola kim olmaya o muḥteşem

لَوْ كُنْتُ أَعْلَمُ أَنِّي مَا أُوَقِّرُهُ كَتَمْتُ سِرًّا بَدَالِي مِنْهُ بِالكَتَمِ

15. Ger bileydim idemem tevḳīr ü şeyb mihmānına
Āşikār itmez boyardım setr iderdim anı hem

[7b] مَنْ لِي بِرَدِّ جِمَاحٍ مِنْ غِوَايَتِهَا كَمَا يُرَدُّ جِمَاحُ الخَيْلِ بِاللُّجُمِ

16. Nefsimiŋ serkeşligin ıṣlāḥa żāmin kim olur
Sertligi atın uyanla zā'il olur nite hem

فَلاَ تَرُمْ بِالمَعَاصِي كَسْرَ شَهْوَتِهَا إِنَّ الطَّعَامَ يُقَوِّي شَهْوَةَ النَّهِمِ

17. İsteme ʿişyān ile nefs iştihāsı kesrini
Zīrā ḳuvvet arturur ekl-i ṭaʿām ender-şikem

وَالنَّفْسُ كَالطِّفْلِ إِنْ تُهْمِلْهُ شَبَّ عَلَى حُبِّ الرَّضَاعِ وَإِنْ تَفْطِمْهُ يَنْفَطِمِ

18. Nefs hemān şol ṭıfla beŋzer kim emince genç olur
Ḥırṣı artar emmege kessen kesilür cümle dem

[8a] فَاصْرِفْ هَوَاهَا وَحَاذِرْ أَنْ تُوَلِّيَهُ إِنَّ الهَوَى مَا تَوَلَّى يُصْمِ أَوْ يَصِمِ

19. Eyle red nefsin hevāsın saŋa vālī ḳılma kim
Ol hevā ḥükmi helākdur yā ider īrāş-ı kem

وَرَاعِهَا وَهِيَ فِي الأَعْمَالِ سَائِمَةٌ وَإِنْ هِيَ اسْتَحْلَتِ المَرْعَى فَلاَ تُسِمِ

20. Nefsüŋi raʿy it gözet kim fiʿl-i ṣāliḥ kesb ide
Ṭatluca otlarsa sür merʿādan it zecr ü sitem

كَمْ حَسَّنَتْ لَذَّةً لِلْمَرْءِ قَاتِلَةً مِنْ حَيْثُ لَمْ يَدْرِ أَنَّ السُّمَّ فِي الدَّسَمِ

21. Çoḳ çoḳ istiḥsān ider nefs mühlik olan leẕẕeti
Ancılayın kim kişi bilmez ki yaġda ola sem

[8b] وَاخْشَ الدَّسَائِسَ مِنْ جُوعٍ وَمِنْ شَبَعٍ فَرُبَّ مَخْمَصَةٍ شَرٌّ مِنَ التُّخَمِ

22. Aç u ṭoḳluḳ ḥīlesinden nefsin eyle iḥtirāz
Açlıġın cūʿı ziyāde şerdür ez-milʾ-i şikem

وَاسْتَفْرِغِ الدَّمْعَ مِنْ عَيْنٍ قَدِ امْتَلأَتْ مِنَ المَحَارِمِ وَالْزَمْ حِمْيَةَ النَّدَمِ

23. Dök yaşın ol gözlerinden kim olardur pür-günāh
Ol müdāvim tevbeye key nādim olġıl dem-be-dem

وَخَالِفِ النَّفْسَ وَالشَّيْطَانَ وَاعْصِهِمَا وَإِنْ هُمَا مَحَضَاكَ النُّصْحَ فَاتَّهِمِ

24. Ol muḫālif nefs ü şeyṭāna iṭāʿat eyleme
Saŋa nuṣḥ eyleseler de anları ḳıl müttehem

[9a] وَلاَ تُطِعْ مِنْهُمَا خَصْمًا وَلاَ حَكَمًا فَأَنْتَ تَعْرِفُ كَيْدَ الخَصْمِ وَالحَكَمِ

25. Eyleme ḳaṭʿā iṭāʿat nefs ü şeyṭān emrine
Zīrā ma’lūmdur saŋa ol ḥīle-i ḫaṣm u ḥakem

اَسْتَغْفِرُ اللَّهَ مِنْ قَوْلٍ بِلاَ عَمَلٍ لَقَدْ نَسَبْتُ بِهِ نَسْلاً لِذِي عُقُمِ

26. İderem estaġfirullāh ol ḳavilden yoḳ ʿamel
İtmezem evlād ṭaleb şol zenden ola zīʿuḳum

أَمَرْتُكَ الخَيْرَ لَكِنْ مَا ائْتَمَرْتُ بِهِ وَمَا اسْتَقَمْتُ فَمَا قَوْلِي لَكَ اسْتَقِمِ

27. Saŋa ḫayr işle didim lākin anı ben ṭutmadım
Ṭoġrı olmadım ʿaceb kim saŋa direm isteḳim

[9b] وَلاَ تَزَوَّدْتُ قَبْلَ المَوْتِ نَافِلَةً وَلَمْ أُصَلِّ سِوَى فَرْضٍ وَلَمْ أَصُمِ

28. Mevtden evvel nāfileden ẕuḫr-ı ʿuḳbām yoḳ benim
Farż olan ṣavm u ṣalātdan ġayrı zādım yoḳ n'idem
ظَلَمْتُ سُنَّةَ مَنْ أَحْيَا الظَّلاَمَ إِلَى أَنْ اشْتَكَتْ قَدَمَاهُ الضُّرَّ مِنْ وَرَمِ

29. Ḳaraŋu giceler iḥyā idenüŋ yolun ḳodum
Şu ḳadar itdi ʿibādāt irdi pāyına verem
وَشَدَّ مِنْ سَغَبٍ أَحْشَاءَهُ وَطَوَى تَحْتَ الحِجَارَةِ كَشْحًا مُتْرَفَ الأَدَمِ

30. Żaʿf-ı cūʿı defʿ içün bağrına ṭaşlar bağladı
Bu gelüp çekdi riyāżet nāzenīn ʿālī-himem
[10a] وَرَاوَدَتْهُ الجِبَالُ الشُّمُّ مِنْ ذَهَبٍ عَنْ نَفْسِهِ فَأَرَاهَا أَيَّمَا شَمَمِ

31. Yüce ṭaġlar altun olup ʿarż iderdi kendini
Eyleyüp iʿrāż yücelik gösterirdi nīk-şiyem
وَأَكَّدَتْ زُهْدَهُ فِيهَا ضَرُورَتُهُ إِنَّ الضَّرُورَةَ لاَ تَعْدُو عَلَى الْعِصَمِ

32. Ol żarūret ḥāl-i zühdin daḫı muḥkem eyledi
Olamaz ġālib żarūret ʿişmete ey muʿtaşim
وَكَيْفَ تَدْعُو إِلَى الدُّنْيَا ضَرُورَةُ مَنْ لَوْلاَهُ لَمْ تُخْرَجِ الدُّنْيَا مِنَ العَدَمِ

33. İstemez dünyāyı elbette żarūrāt-ı o şāh
Olmayaydı çıḳmaz idi cümle ʿālem ez-ʿadem
[10b] مُحَمَّدٌ سَيِّدُ الكَوْنَيْنِ وَالثَّقَلَيْـ ـنِ وَالْفَرِيقَيْنِ مِنْ عُرْبٍ وَمِنْ عَجَمِ

34. Ol Muḥammed seyyid-i kevneyn faḫr-ı ins ü cān
Reh-nümā-yı her dü ʿālem bihter-i ʿUrb u ʿAcem
نَبِيُّنَا الآمِرُ النَّاهِي فَلاَ أَحَدٌ أَبَرَّ فِي قَوْلٍ لاَ مِنْهُ وَلاَ نَعَمِ

35. Āmir ü nāhī Nebīmüz andan aṣdaḳ kimse yoḳ
Der-maḳām-ı nefy ü iṯbāt ü ḳavil lā vü neʿam
هُوَ الحَبِيبُ الَّذِي تُرْجَى شَفَاعَتُهُ لِكُلِّ هَوْلٍ مِنَ الأَهْوَالِ مُقْتَحِمِ

36. Ol durur Ḥaḳḳuŋ ḥabībi hem şefāʿat kānıdır
Her şedāʾid ḳorḳular çün dünyede ʿuḳbāda hem
[11a] دَعَا إِلَى اللَّهِ فَالْمُسْتَمْسِكُونَ بِهِ مُسْتَمْسِكُونَ بِحَبْلٍ غَيْرِ مُنْفَصِمِ

37. Daʿvet itdi ḫalḳı Ḥaḳḳa kim temessük eyledi
Şol metīn ḥable yapışdı kim kesilmez hīç dem
فَاقَ النَبِيِّينَ فِي خَلْقٍ وَفِي خُلُقٍ وَلَمْ يُدَانُوهُ فِي عِلْمٍ وَلاَ كَرَمِ

38. Bihter-i peyġamberān der-ṣūret ü sīret ḳamu
Kimse aŋa irişemez ne ʿilimde ne kerem
وَكُلُّهُمْ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ مُلْتَمِسٌ غَرْفًا مِنَ البَحْرِ أَوْ رَشْفًا مِنَ الدِّيَمِ

39. Ol Rasūlullāhdan eyler enbiyā hep iltimās
Bir kef ol baḥr-i ʿilimden ḳaṭre ez-āb-ı diyem
[11b] وَوَاقِفُونَ لَدَيْهِ عِنْدَ حَدِّهِمِ مِنْ نُقْطَةِ العِلْمِ أَوْ مِنْ شَكْلَةِ الحِكَمِ

40. Ḫāce-i dānā ḳatında cümle ḥaddinde ṭurur
Noḳṭa-veş ʿilminden anıŋ yā bir iʿrāb ez-ḥikem
فَهُوَ الَّذِي تَمَّ مَعْنَاهُ وَصُورَتُهُ ثُمَّ اصْطَفَاهُ حَبِيبًا بَارِئُ النَّسَمِ

41. Ol Rasūli ekmel itdi ṣūret ü maʿnā ki Ḥaḳ
Pes anı maḥbūb idindi Ḫālıḳ-ı enfüs ümem
مُنَزَّهٌ عَنْ شَرِيكٍ فِي مَحَاسِنِهِ فَجَوْهَرُ الحُسْنِ فِيهِ غَيْرُ مُنْقَسِمِ

42. Yoḳ durur mānend aŋa ḥüsn ü kemālde hīç kes
Cevher-i ḥüsn anda anıŋ-çün degildür münḳasim
[12a] دَعْ مَا ادَّعَتْهُ النَّصَارَى فِي نَبِيِّهِمِ وَاحْكُمْ بِمَا شِئْتَ مَدْحًا فِيهِ وَاحْتَكِمِ

43. ʿĪsā ḥaḳḳında Naṣārā güft ü gūsın dime sen
Ne ile medḥ eyler isen [medḥ] it anı key etem
وَانْسُبْ إِلَى ذَاتِهِ مَا شِئْتَ مِنْ شَرَفٍ وَانْسُبْ إِلَى قَدْرِهِ مَا شِئْتَ مِنْ عِظَمِ

44. Eyle nisbet ẕātına her ne dilersen ez-şeref
Nisbet it ḳadrine anıŋ ne dilersen ez-ʿiẓam
فَإِنَّ فَضْلَ رَسُولِ اللَّهِ لَيْسَ لَهُ حَدٌّ فَيُعْرِبَ عَنْهُ نَاطِقٌ بِفَمِ

45. Zīrā faẕlına Rasūlüŋ ḥadd ü ġāyet yoḳ durur
Kim durur ḳādir beyāna taḳrīrine yā bu fem
لَوْ نَاسَبَتْ قَدْرَهُ آيَاتُهُ عِظَمًا أَحْيَا أَسْمُهُ حِينَ يُدْعَى دَارِسَ الرِّمَمِ

46. Ger ʿiẓamda ḳadrine göre olaydı muʿcizāt
İsmi ẕikri ḥayy iderdi üstüḫ̱ānhā-yı rimem
[12b] لَمْ يَمْتَحِنَّا بِمَا تَعْيَا الْعُقُولُ بِهِ حِرْصًا عَلَيْنَا فَلَمْ نَرْتَبْ وَلَمْ نَهِمِ

47. ʿAḳlıŋ ʿāciz oldıġı şeyle bize emr itmedi
Ḥırṣı çoḳ ıṣlāḥımıza itmediŋ şek şübhe hem
أَعْيَا الوَرَى فَهْمُ مَعْنَاهُ فَلَيْسَ يُرَى فِي القُرْبِ وَالْبُعْدِ فِيهِ غَيْرُ مُنْفَحِمِ

48. Fehm-i maʿnāsı cemīʿi ḫalḳı ʿāciz eyledi
Ḳurb u buʿdda kimse yoḳ ki mülzem olmaya etem
كَالشَّمْسِ تَظْهَرُ لِلْعَيْنَيْنِ مِنْ بُعُدٍ صَغِيرَةً وَتُكِلُّ الطَّرْفَ مِنْ أَمَمِ

49. Şemse beŋzer kim ıraḳdan göze küçük görinür
Līk gözler ḳamaşur baḳsa yaḳīnden bi'l-fehim
[13a] وَكَيْفَ يُدْرِكُ فِي الدُّنْيَا حَقِيقَتَهُ قَوْمٌ نِيَامٌ تَسَلَّوْا عَنْهُ بِالحُلُمِ

50. Nice idrāk idebilür dünyede künhin anıŋ
Şol uyur ḳavm rüʾyāsıyla oldılardı muġtenem
فَمَبْلَغُ العِلْمِ فِيهِ أَنَّهُ بَشَرٌ وَأَنَّهُ خَيْرُ خَلْقِ اللَّهِ كُلِّهِمِ

51. ʿİlmiŋ irdigi budur kim ol durur Faḫru'l-beşer
Cümle ḫalḳıŋ efḍalidür yigregi tā ez-ḳıdem
وَكُلُّ آيٍ أَتَى الرُّسْلُ الْكِرَامُ بِهَا فَإِنَّمَا اتَّصَلَتْ مِنْ نُورِهِ بِهِمِ

52. Muʿcizātdan her ne kim iẓhār idüpdi mürselīn
Cümle nūr-ı Muṣṭafādan olmış idi lā-cerem
[13b] فَإِنَّهُ شَمْسُ فَضْلٍ هُمْ كَوَاكِبُهَا يُظْهِرْنَ أَنْوَارُهَا لِلنَّاسِ فِي الظُّلَمِ

53. Ol durur ḫurşīd-i faẓlın sāʾiri yıldızları
Ṭoġmayınca gün kevākib şuʿle virür der-ẓulem
أَكْرِمْ بِخَلْقِ نَبِيٍّ زَانَهُ خُلُقٌ بِالحُسْنِ مُشْتَمِلٍ بِالبِشْرِ مُتَّسِمِ

54. Ḫalḳ-ı peyġamber münevver ḫulḳı zīb ārāste
Müştemildür ḥüsn ile büşrā iledür müttesem
كَا الزَّهْرِ فِي تَرَفٍ وَ لْبَدْرِفِي شَرَفٍ وَالبَحْرِ فِي كَرَمٍ وَالدَّهْرِ فِي هِمَمِ

55. Hemçü çiçek tāzelikde bedre beŋzer der-şeref
Baḥre beŋzer der-kerem ezmāna beŋzer der-himem
[14a] كَأَنَّه وَهُوَ فَرْدٌ فِي جَلاَلَتِهِ فِي عَسْكَرٍ حِينَ تَلْقَاهُ وَفِي حَشَمِ

56. Yalıŋuz şol deŋlü heybetlü görinürdi o şāh
ʿAsker içre ṣanur idiŋ saṭvet ile şöyle hem
كَأَنَّمَا اللُّؤْلُؤُ الْمَكْنُونُ فِي صَدَفٍ مِنْ مَعْدِنَيْ مَنْطِقٍ مِنْهُ وَمُبْتَسَمِ

57. Dürr-i meknūndur ṣadef içinde gūyā dişleri
Nuṭḳa gelse berḳ ururdı yāḫud olsa mübtesem
لاَ طِيبَ يَعْدِلُ تُرْبًا ضَمَّ أَعْظُمَهُ طُوبىَ لِمُنْتَشِقٍ مِنْهُ وَمُلْتَثِمِ

58. Cism-i pāke żamm olan ḫāke muʿādil ṭīb yoḳ
Baḫtlu ol kes ki şemm ide vü būs ide bi-fem

[14b] أَبَانَ مَوْلِدُهُ عَنْ طِيبِ عُنْصُرِهِ يَا طِيبَ مُبْتَدَإٍ مِنْهُ وَمُخْتَتَمِ

59. Ẓāhir oldı mevlidi ʿunṣur-ı ṭībinden anıŋ
Key zihī pāk ibtidā vü pāk ẕāt-ı muḫtetem

يَوْمٌ تَفَرَّسَ فِيهِ الفُرْسُ أَنَّهُمُ قَدْ أُنْذِرُوا بِحُلُولِ البُؤْسِ وَالنِّقَمِ

60. Pertevin şāhuŋ o gün kim ehl-i Fāris aŋladı
Ḫavfa düşdiler melāletle yidiler renc ü ġam

وَبَاتَ إِيوَانُ كِسْرَى وَهْوَ مُنْصَدِعٌ كَشَمْلِ أَصْحَابِ كِسْرَى غَيْرَ مُلْتَئِمِ

61. Ol gice eyvān-ı Kisrā şaḳḳ olup oldı ḫarāb
Ḥāl-i Kisrā leşkeriyle oldılar hep münhezem

[15a] وَالنَّارُ خَامِدَةُ الأَنْفَاسِ مِنْ أَسَفٍ عَلَيْهِ وَالنَّهْرُ سَاهِي العَيْنِ مِنْ سَدَمِ

62. Söndi hem āteş-perestler nārı ḥüznünden hemān
Nehr-i cārī ḥayretinden şaşdı gitdi ġayra hem

وَسَاءَ سَاوَةَ أَنْ غَاضَتْ بُحَيْرَتُهَا وَرُدَّ وَارِدُهَا بِالغَيْظِ حِينَ ظَمِي

63. Ol gice ġamdan ṣoġuldı Sāveniŋ buḥeyrası
Ṣuṣayup aŋa varanlar döndiler bā-ḫışm u ġam

كَأَنَّ بِالنَّارِ مَا بِالمَاءِ مِنْ بَلَلٍ حُزْنًا وَبِالمَاءِ مَا بِالنَّارِ مِنْ ضَرَمِ

64. Gūyā kim āteş yerinde ṣudan eṣer var idi
Ṣu yirinde ṣanasın kim ḥarr-ı nār-ı pür-elem

[15b] وَالجِنُّ تَهْتِفُ وَالأَنْوَارُ سَاطِعَةٌ وَالحَقُّ يَظْهَرُ مِنْ مَعْنىً وَ مِنْ كَلِمِ

65. Leşker-i şeyṭān fiġāna başladılar ser-te-ser
Oldı tābān nūr-ı Ḥaḳ maʿnā kelimden dem-be-dem

عَمُوا وَصَمُّوا فَإِعْلاَنُ الْبَشَائِرِ لَمْ تُسْمَعْ وَبَارِقَةُ الإِنْذَارِ لَمْ تُشَمِ

66. Ol beşāretleri küffār ṣum olup işitmedi
Görmedi āyāt-ı inẕār oldı kör ol ḳavm-i kem

مِنْ بَعْدِ مَا أَخْبَرَ الأَقْوَامَ كَاهِنُهُمْ بِأَنَّ دِينَهُمُ المُعْوَجَّ لَمْ يَقُمِ

67. Eyledikden ṣoŋra iḫbār anlara kāhinleri
Gitdi ḳalmadı ṣebātı kec dīnüŋüziŋ bu dem

[16a] وَبَعْدَمَا عَايَنُوا فِي الأُفْقِ مِنْ شُهُبٍ مُنْقَضَّةٍ وِفْقَ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ صَنَمِ

68. Āşikār görmişler iken gökden indi aḫterān
Yir yüzinde yüzi üzre düşmiş iken her ṣanem
حَتَّى غَدَا عَنْ طَرِيقِ الْوَحْيِ مُنْهَزِمٌ مِنَ الشَّيَاطِينِ يَقْفُوا إِثْرَ مُنْهَزِمِ

69. Tā şeyāṭīn āsumāndan menʿ ü mercūm oldılar
Birbiri ardınca ḳaçup oldılar hep münhezem
كَأَنَّهُمْ هَرَبًا أَبْطَالُ أَبْرَهَةٍ أَوْ عَسْكَرٍ بِالحَصَى مِنْ رَاحَتَيْهِ رُمِي

70. Ḳaçmada ṣan kim şeyāṭīn Ebrehe eşcāʿıdur
Yā o leşker kim atıldı iki kefden seng-i tem
[16b] نَبْذًا بِهِ بَعْدَ تَسْبِيحٍ بِبَطْنِهِمَا نَبْذَ المُسَبِّحِ مِنْ أَحْشَاءِ مُلْتَقِمِ

71. Dest-i peyġamberden aḥcār baʿde tesbīḥ atılup
Ṣanasın Yūnus müsebbiḥ remy olundı ez-şikem
لاَ تُنْكِرِ الْوَحْيَ مِنْ رُؤْيَاهُ إِنَّ لَهُ قَلْبًا إِذَا نَامَتِ الْعَيْنَانِ لَمْ يَنَمِ

72. İtme inkār vaḥy-i rüʾyā-yı Rasūli zīrā kim
Uyumazdı ḳalbi anuŋ uyuduḳda iki çeşm
وَذَاكَ حِينَ بُلُوغٍ مِنْ نُبَوَّتِهِ فَلَيْسَ يُنْكَرُ فِيهِ حَالُ مُحْتَلِمِ

73. Vaḥy-i rüʾyā ol nübüvvete bülūġ vaḳtindedür
Ol vaḥiy inkār olunmaz miṣl-i ḥāl-i muḥtelem
[17a] تَبَارَكَ اللَّهُ مَا وَحْيٌ بِمُكْتَسَبٍ وَلاَ نَبِيٌّ عَلَى غَيْبٍ بِمُتَّهَمِ

74. Ġāyet ulu durur Allāh vaḥy degil kesb ile
Hem nebīsi ġaybını bilmekde olmaz müttehem
كَمْ أَبْرَأَتْ وَصِبًا بِاللَّمْسِ رَاحَتُهُ وَأَطْلَقَتْ أَرِبًا مِنْ رِبْقَةِ اللَّمَمِ

75. Çoḳ kese oldı şifā mess-i yed-i yümn-i Rasūl
Çoḳ mecānīn zencīrin boynundan açdı niçe dem
وَأَحَيتِ السَّنَةَ الشَّهْبَاءَ دَعْوَتُهُ حَتَّى حَكَتْ غُرَّةً فِي الأَعْصُرِ الدُّهُمِ

76. Daʿveti ol sāl-i ḳaḥṭı şöyle iḥyā eyledi
Cebhesinde geçmiş ezmānuŋ ṣanasın ġurre hem
[17b] بِعَارِضٍ جَادَ أَوْ خِلْتَ البِطَاحَ بِهَا سَيْبًا مِنَ اليَمِّ أَوْ سَيْلاً مِنَ العَرِمِ

77. Yaġdı yaġmur ol sene şol deŋlü ṭoldı vādīler
Gūyā kim deryā miṣāli yāḫud ol seyl-i ʿarim
جَاءَتْ لِدَعْوَتِهِ الْأَشْجَارُ سَاجِدَةً تَمْشِي إِلَيْهِ عَلَى سَاقٍ بِلاَ قَدَمِ

78. Ol Rasūl fermān idince geldi eşcār sācidīn
Yürüyüp andan yaŋa sāḳ üzre gitdi bī-ḳadem
كَأَنَّمَا سَطَرَتْ سَطْرًا لِمَا كَتَبَتْ فُرُوعُهَا مِنْ بَدِيعِ الْخَطِّ بِاللَّقَمِ

79. Ol dıraḫtuŋ budaġı ḫaṭ yazmış idi ber-zemīn
Gūyā kim saṭr-ı ʿacīb levḥde yazıldı bi'l-ḳalem
[18a] مِثْلَ الْغَمَامَةِ أَنَّى سَارَ سَائِرَةً تَقِيهِ حَرَّ وَطِيسٍ بِالْهَجِيرِ حَمِي

80. Ol bulut gibi ki ḳanda yürüse yürür idi
Sāyebān olurdı kim incitmeye germā-yı germ
أَقْسَمْتُ بِالْقَمَرِ الْمُنْشَقِّ إِنَّ لَهُ مِنْ قَلْبِهِ نِسْبَةً مَبْرُورَةَ الْقَسَمِ

81. Ḫalf iderim barmaġıla şaḳḳ olan ol māha kim
Oldı ḳalbinde anuŋla nisbeti ṣıdḳ-ı ḳasem
وَمَا حَوَى الْغَارُ مِنْ خَيْرٍ وَمِنْ كَرَمٍ وَكُلُّ طَرْفٍ مِنَ الْكُفَّارِ عَنْهُ عَمِي

82. Cemʿ idüp ol ġār-ı Ṣevr şol deŋlü çoḳ ḫayr-ı kerem
Kör olup görmedi küffār anı hem ḫayru'l-ümem
[18b] فَالصِّدْقُ فِي الْغَارِ وَالصِّدِّيقُ لَمْ يَرِمَا وَهُمْ يَقُولُونَ مَا بِالْغَارِ مِنْ أَرِمِ

83. Ṣıdḳ u ṣıddīḳ ġārda itdiler temekkün bī-ḥüzün
Ḥālbuki küffār ider yoḳ kimse ġārda müktetem
ظَنُّوا الْحَمَامَ وَظَنُّوا الْعَنْكَبُوتَ عَلَى خَيْرِ الْبَرِيَّةِ لَمْ تَنْسُجْ وَلَمْ تَحُمِ

84. Ehl-i şirk ẓannitdiler gögercin ile ʿankebūt
Ḫayr-ı ḫalḳ üzre olar yapmadı yuva perde hem
وِقَايَةُ اللَّهِ أَغْنَتْ عَنْ مُضَاعَفَةٍ مِنَ الدُّرُوعِ وَعَنْ عَالٍ مِنَ الأُطُمِ

85. Her kimi kim mekr-i aʿdādan maṣūn ide Ḫudā
Zırha ḥācet yoḳ vü hem ḳat ḳat ḥiṣāra hīç dem
[19a] مَا سَامَنِي الدَّهْرُ ضَيْمًا وَاسْتَجَرْتُ بِهِ إِلاَّ وَنِلْتُ جِوَارًا مِنْهُ لَمْ يُضَمِ

86. Çoḳ cefā gördüm felekden istedim andan emān
Pāk civārında ḫalāṣı cümle derdden yāftem
وَلاَ الْتَمَسْتُ غِنَى الدَّارَيْنِ مِنْ يَدِهِ إِلاَّ اسْتَلَمْتُ النَّدَى مِنْ خَيْرِ مُسْتَلَمِ

87. Her ne itdimse ṭaleb ez-niʿmet-i her dü cihān
Ḳat ḳat irdim ben murāda ne kim andan diledim
دَعْنِي وَوَصْفِي آيَاتٍ لَهُ ظَهَرَتْ ظُهُورَ نَارِ الْقِرَى لَيْلاً عَلَى عَلَمِ

88. Ḳo beni vaṣf idem anuŋ muʿcizāt-ı sāṭıʿıŋ
Ḳonaḳ odı gibi rūşen oldı gice pür ʿalem

[19b] فَالدُّرُّ يَزْدَادُ حُسْنًا وَهُوَ مُنْتَظِمٌ وَلَيْسَ يَنْقُصُ قَدْرًا غَيْرَ مُنْتَظِمِ

89. İncü ger düzülmiş olsa ḥüsni olur ber-ziyād
Ger düzülmiş olmasa ḳadrine gelmez aṣlā kem

فَمَا تَطَاوُلُ آمَالِ الْمَدِيحِ إِلَى مَا فِيهِ مِنْ كَرَمِ الْأَخْلَاقِ وَالشِّيَمِ

90. Ol Rasūl ḥaḳḳında her ne medḥ idersem çoḳ degil
Şod müzeyyen ū ezel bā-ḥüsn-i aḫlāḳ u şiyem

آيَاتُ حَقٍّ مِنَ الرَّحْمَنِ مُحْدَثَةٌ قَدِيمَةٌ صِفَةُ الْمَوْصُوفِ بِالْقِدَمِ

91. Ḥaḳdur ol āyāt ki itdi bize Raḥmāndan nüzūl
Hem ḳadīmden vaṣfıdur mevṣūf olanuŋ bi'l-ḳıdem

[20a] لَمْ تَقْتَرِنْ بِزَمَانٍ وَهِيَ تُخْبِرُنَا عَنْ المَعَادِ وَعَنْ عَادٍ وَعَنْ إِرَمِ

92. Muḳterin olmadı vaḳte dāʾimā ṣābit durur
Hem ḫaber virür ḥaşirden daḫı ez-ʿĀd u İrem

دَامَتْ لَدَيْنَا فَفَاقَتْ كُلَّ مُعْجِزَةٍ مِنَ النَّبِيِّينَ إِذْ جَاءَتْ وَلَمْ تَدُمِ

93. Ḥükmi bāḳī nezd-i mā her muʿcizātuŋ yigregi
Enbiyādan geldi o ḳalmadı dāʾim ber-ümem

مُحَكَّمَاتٌ فَمَا تُبْقِينَ مِنْ شُبَهٍ لِذِي شِقَاقٍ وَمَا تَبْغِينَ مِنْ حَكَمِ

94. Muḥkemātdur şübhe ḳoymaz kimsede hep ḥall ider
Ḥükm-i ʿadl-i naẓmı pürdür ʿilm ü envār-ı ḥikem

[20b] عَادَ مِنْ حَرَبٍ مَا حُورِبَتْ قَطُّ إِلاَّ أَعْدَى الْأَعَادِي إِلَيْهَا مُلْقِيَ السَّلَمِ

95. Kim muʿārıż oldısa Ḳurʾāna ḫāke düşdi [hep]
ʿĀciz olup inḳıyād itdi baş egdi ṣulḥa hem

رَدَّتْ بَلاَغَتُهَا دَعْوَى مُعَارِضِهَا رَدَّ الْغَيُورِ يَدَ الْجَانِي عَنِ الْحُرَمِ

96. Redd idüp iʿcāz-ı Ḳurʾān her muʿārıż daʿvisin
Şol ġayūr gibi menʿ eyler ʿadūyı ez-ḥarem

لَهَا مَعَانٍ كَمَوْجِ الْبَحْرِ فِي مَدَدٍ وَفَوْقَ جَوْهَرِهِ فِي الْحُسْنِ وَالْقِيَمِ

97. Maʿnīsi çoḳ mevc ider deryā gibi bī-intihāʾ
Bihter ez-dürr-i biḥār-ı cümle der-ḥüsn ü ḳıyem

[21a] فَلَا تُعَدُّ وَلاَ تُحْصَى عَجَائِبُهَا وَلاَ تُسَامُ عَلَى الْإِكْثَارِ بِالسَّأَمِ

98. ʿAdd olunmaz hem ṣayılmaz çoḳ ʿacāʾibi anuŋ
Her ne deŋlü oḳusan virmez melālet aṣlā hem
قَرَّتْ بِهَا عَيْنُ قَارِيهَا فَقُلْتُ لَهُ لَقَدْ ظَفِرْتَ بِحَبْلِ اللَّهِ فَاعْتَصِمِ

99. Oḳuyanuŋ gözi rūşendür vü hem didim aŋa
Ḥabl-i Ḥaḳḳa pek yapış buldın ẓafer ey muʿtaṣam
إِنْ تَتْلُهَا خِيفَةً مِنْ حَرِّ نَارِ لَظَى أَطْفَأْتَ نَارَ لَظَىَ مِنْ وِرْدِهَا الشَّبِمِ

100. Şiddet-i ḥarr-ı laẓādan ḫavf idüp oḳur isen
Söndürür ḥarr-ı laẓāyı nūr-ı Ḳurʾān-ı ʿiẓam
[21b] كَأَنَّهَا الْحَوْضُ تَبْيَضُّ الْوُجُوهُ بِهِ مِنَ الْعُصَاةِ وَقَدْ جَاءُوهُ كَالْحُمَمِ

101. Ḥavż-ı Kevṣer gibi āyāt yüzleri hep aġ ider
Şol ʿuṣāt <gibi> ki ḳara yüzlü geldi aŋa pür elem
وَكَالصِّرَاطِ وَكَالْمِيزَانِ مَعْدِلَةٍ فَالقِسْطُ مِنْ غَيْرِهَا فِي النَّاسِ لَمْ يَقُمِ

102. Ol durur hem-çü ṣırāṭ mīzān gibi der-maʿdilet
Andan özge bir ʿadil bu nās içinde lem-yeḳum
لاَ تَعْجَبَنْ لِحَسُودٍ رَاحَ يُنْكِرُهَا تَجَاهُلاً وَهْوَ عَيْنُ الْحَاذِقِ الْفَهِمِ

103. Sen taʿaccüb eyleme ol ḥāsidiŋ inkārını
O tecāhüldür vü ger ne vardur anda nīk fehim
[22a] قَدْ تُنْكِرُ الْعَيْنُ ضَوْءَ الشَّمْسِ مِنْ رَمَدٍ وَيُنْكِرُ الفَمُ طَعْمَ الْمَاءِ مِنْ سَقَمِ

104. Zīrā kim inkār ider göz ḍavʾ-ı şemsi aġrıdan
Münkir olur leẕẕetin ṣunuŋ marażdan niçe fem
يَا خَيْرَ مَنْ يَمَّمَ الْعَافُونَ سَاحَتَهُ سَعْيًا وَفَوْقَ مُتُونِ الْأَيْنُقِ الرُّسُمِ

105. Ey behīn-i cümle kim dergāhını ḳaṣd itdiler
Pā piyāde çoḳ süvārān nāḳa üzre dem-be-dem
وَمَنْ هُوَ الآيَةُ الْكُبْرَى لِمُعْتَبِرٍ وَمَنْ هُوَ النِّعْمَةُ الْعُظْمَى لِمُغْتَنِمِ

106. Ey o ẕāt kim āyet-i kübrāsı muʿtebirlerin
Ey ki oldur niʿmet-i ʿuẓmāsı hem li’l-muġtenem
[22b] سَرَيْتَ مِنْ حَرَمٍ لَيْلاً إِلىَ حَرَمٍ كَمَا سَرَى البَدْرُ فِي دَاجٍ مِنَ الظُّلَمِ

107. Bir gice baʿżında gitdin Mekke’den Aḳṣā’ya sen
Māh-ı tābān seyr iderdi gūyā kim ender-ẓulem
وَبِتَّ تَرْقَى إِلىَ أَنْ نِلْتَ مَنْزِلَةً مِنْ قَابِ قَوْسَيْنِ لَمْ تُدْرَكْ وَلَمْ تُرَمِ

108. Ḳābe ḳavseyn ḳurbuna irdiŋ teraḳḳī iderek
O maḳāmıŋ bilmedi kimse vü istemedi hem
وَقَدَّمَتْكَ جَمِيعُ الأَنْبِيَاءِ بِهَا وَالرُّسْلِ تَقْدِيمَ مَخْدُومٍ عَلَى خَدَمِ

109. Seni taḳdīm itdi anda enbiyā vü mürselīn
Taḳdīm-i maḥdūm gibi pīşvādur ber-ḫadem
[23a] وَأَنْتَ تَخْتَرِقُ السَّبْعَ الطِّبَاقَ بِهِمْ فِي مَوْكِبٍ كُنْتَ فِيهِ الصَّاحِبَ العَلَمِ

110. Heft semādan geçdiŋ anları taḳaddüm eylediŋ
Ol gürūhda anlar içre sen idiŋ ṣāḥib-ʿalem
حَتىَّ إِذَا لَمْ تَدَعْ شَأْوًا لِمُسْتَبِقٍ مِنَ الدُّنُوِّ وَلاَ مَرْقًا لِمُسْتَنِمِ

111. Tā ki bir rütbe ḳomadıŋ ḳurb u aʿlādan anı
Geçebile ṭālibi ide ṣuʿūd yā müstenem
خَفَضْتَ كُلَّ مَقَامٍ بِالإِضَافَةِ إِذْ نُودِيتَ بِالرَّفْعِ مِثْلَ المُفْرَدِ العَلَمِ

112. Eylediŋ ḥaṭ her maḳām şol vaḳtüŋe nisbet ki sen
Refʿ ile olduŋ münādī ḳurba çün müfred ʿalem
[23b] كَيْمَا تَفُوزَ بِوَصْلٍ أَيِّ مُسْتَتِرٍ عَنِ العُيُونِ وَسِرٍّ أَيِّ مُكْتَتَمِ

113. Tā maḳām-ı vaṣlı pinhān bulduŋ ez-ebṣār-ı ḫalḳ
Gizlü sırlar bildiŋ ez-esrār-ı evṣāf-ı ḳıdem
فَحُزْتَ كُلَّ فَخَارٍ غَيْرَ مُشْتَرَكٍ وَجُزْتَ كُلَّ مَقَامٍ غَيْرَ مُزْدَحَمِ

114. Faḫr idecek her ululuḳ cemʿ idüp bī-işţirāk
Her maḳāmı geçdiŋ ey şeh bī-müzāḥim müzdeḥem
وَجَلَّ مِقْدَارُ مَا وُلِّيتَ مِنْ رُتَبٍ وَعَزَّ إِدْرَاكُ مَا أُولِيتَ مِنْ نِعَمِ

115. Key ʿaẓīmdür ol ki virildi saŋa her rütbeden
Hem ʿazīzdür ol ki baḫş itdi saŋa Ḥaḳ ez-niʿam
[24a] بُشْرَى لَنَا مَعْشَرَ الإِسْلاَمِ إِنَّ لَنَا مِنَ الْعِنَايَةِ رُكْنًا غَيْرَ مُنْهَدِمِ

116. Muşţuluḳ olsun bize ey maʿşer-i İslām-ı dīn
Ez-ʿināyet rüknümüz var olmaz aṣlā münhedim
لَمَّا دَعَا اللَّهُ دَاعِينَا لِطَاعَتِهِ بِأَكْرَمِ الرُّسْلِ كُنَّا أَكْرَمَ الأُمَمِ

117. Çün Ḫudā ṭāʿate daʿvet tesmiye itdi aŋa
Mürselīnüŋ ekremi olduḳ biz uş ḫayru'l-ümem
رَاعَتْ قُلُوبَ الْعِدَا أَنْبَاءُ بِعْثَتِهِ كَنَبْأَةٍ أَجْفَلَتْ غُفْلاً مِنَ الْغَنَمِ

118. Ḳalblerin ḳorkutdı aʿdānuŋ Rasūlüŋ biʿs̱eti
Naʿra-i aṣlan ḳaçırdı nitekim ġāfil ġanem
[24b] مَا زَالَ يَلْقَاهُمُ فِي كُلِّ مُعْتَرَكٍ حَتىَّ حَكَوْا بِالْقَنَا لَحْمًا عَلَى وَضَمِ

119. Düşmen ile cenk idüp her maʿrekede şöyle kim
Nīze uçlarında düşmen etleri ṣan ber-vaḍam
وَدُّوا الْفِرَارَ فَكَادُوا يَغْبِطُونَ بِهِ أَشْلاَءَ شَالَتْ مَعَ الْعِقْبَانِ وَالرَّخَمِ

120. Ḳaçmaġa ārzū vü ġıbṭa itdi kāfirler n’ola
Ṣol ʿużuvlar ola idiŋ ḳapdı ʿuḳḳāb u raḥam
تَمْضِي اللَّيَالِي وَلاَ يَدْرُونَ عِدَّتَهَا مَا لَمْ تَكُنْ مِنْ لَيَالِي الأَشْهُرِ الْحُرُمِ

121. Geçer ezmān giceler bilmezler idi ṣaġışın
Olmadıḳca tā giceler ez-şeb-i şehrü’l-ḥurum
[25a] كَأَنَّمَا الدِّينُ ضَيْفٌ حَلَّ سَاحَتَهُمْ بِكُلِّ قَرْمٍ إِلىَ لَحْمِ العِدَا قَرِمِ

122. Gūyā kim dīn hem-çü sulṭān oldı mihmān anlara
Ol ḥarīṣlerle ki düşmen eklin ister dem-be-dem
يَجُرُّ بَحْرَ خَمِيسٍ فَوْقَ سَابِحَةٍ يَرْمِي بِمَوْجٍ مِنَ الأَبْطَالِ مُلْتَطِمِ

123. Çeker idi cünd-i penç erkānı ber-esbān-süvār
Mevc ider deryā miṣāli ol dilīrler cenkde hem
مِنْ كُلِّ مُنْتَدِبٍ لِلَّهِ مُحْتَسِبٍ يَسْطُو بِمُسْتَأْصِلٍ لِلكُفْرِ مُصْطَلِمِ

124. Cümlesi iḫlāṣ ile Ḥaḳ yoluna eyler ġazā
Saṭvet ile ehl-i şirki ḳırdılar cenkde eʿam
[25b] حَتىَّ غَدَتْ مِلَّةُ الْإِسْلاَمِ وَهْيَ بِهِمْ مِنْ بَعْدِ غُرْبَتِهَا مَوْصُولَةَ الرَّحِمِ

125. Tā ki ḳuvvet buldı İslām milleti anlar ile
Ġurbetinden ṣoŋra dīn oldıydı mevṣūlü’r-raḥim
مَكْفُولَةً أَبَدًا مِنْهُمْ بِخَيْرِ أَبٍ وَخَيْرِ بَعْلٍ فَلَمْ تَيْتَمْ وَلَمْ تَئِمِ

126. Maḥfūẓ oldı dāʾimā dīn gökcek ata er ile
Ḳalmadı öksüz vü arsız anıŋ içün cümle dem
هُمُ الْجِبَالُ فَسَلْ عَنْهُمْ مُصَادِمَهُمْ مَاذَا رَأَى مِنْهُمْ فِي كُلِّ مُصْطَدَمِ

127. Ṭaġdır anlar ṣor olara ṭoḳuşan düşmenlere
Kim neler gördi olardan niçe kerre der-ṣadem
[26a] وَسَلْ حُنَيْنًا وَسَلْ بَدْرًا وَسَلْ أُحُدًا فُصُولَ حَتْفٍ لَهُمْ أَدْهَى مِنَ الْوَخَمِ

128. Ṣor Ḥuneyn ehline daḫı ehl-i Bedre Uḥuda
Ol helāk faṣıllarından kim eşeddi ez-veḫam
المُصْدِرِي الْبِيضِ حُمْرًا بَعْدَ مَا وَرَدَتْ مِنَ العِدَا كُلَّ مُسْوَدٍّ مِنَ اللِّمَمِ

129. Düşmenüŋ ḳanıyla boyarlardı aḳ ḳılıçların
Boynun ururlardı küffārın kökünden cenkde hem
وَالكَاتِبِينَ بِسُمْرِ الخَطِّ مَا تَرَكَتْ أَقْلاَمُهُمْ حَرْفَ جِسْمٍ غَيْرَ مُنَعَجِمِ

130. Ḫaṭṭ-ı surḫ yazarlar idi nīze ile ol şücāʿ
Ḥarf-i cism üzre ḳomazlar bir maḥal bī-münʿacem
[26b] شَاكِي السِّلاَحِ لَهُمْ سِيمَا تُمَيِّزُهُمْ وَالوَرْدُ يَمْتَازُ بِالسِّيمَا عَنِ السَّلَمِ

131. Her silāḥda tām olar mümtāz durur sīmāları
Gül nice mümtāz olur bā-ḥüsn-i sīmā ez-selem
تُهْدِي إِلَيْكَ رِيَاحُ النَّصْرِ نَشْرَهُمُ فَتَحْسَبُ الزَّهْرَ فِي الْأَكْمَامِ كُلَّ كَمِي

132. Baḫş ider nuṣret yili neşri olardan būy-ı ṭīb
Çün şükūfe ġonce içredür olar s̱ābit-ḳadem
كَأَنَّهُمْ فِي ظُهُورِ الخَيْلِ نَبْتُ رُبًا مِنْ شِدَّةِ الحَزْمِ لاَ مِنْ شِدَّةِ الْحُزُمِ

133. Gūyā kim at arḳasında nebt-i s̱ābitdür olar
Dīnde ḳuvvetden vü yoḳsa degil ez-şedd-i ḥuzüm
[27a] طَارَتْ قُلُوبُ الْعِدَا مِنْ بَأْسِهِمْ فَرَقًا فَمَا تُفَرِّقُ بَيْنَ الْبَهْمِ وَالبُهَمِ

134. Lerze düşdi ḳalb-i aʿdāya olardan şöyle kim
Farḳ idemez oldılar ḥayvān ile fürsānı hem
وَمَنْ تَكُنْ بِرَسُولِ اللَّهِ نُصْرَتُهُ إِنْ تَلْقَهُ الْأُسْدُ فِي آجَامِهَا تَجِمِ

135. Her kimiŋ kim ol Rasūle oldı ʿavn ü nuṣreti
Görse şīrler āşiyānında iderler ḫavf-ı vehm
وَلَنْ تَرَى مِنْ وَلِيٍّ غَيْرِ مُنْتَصِرٍ بِهِ وَلاَ مِنْ عَدُوٍّ غَيْرَ مُنْقَصِمِ

136. Dostlarıŋ görmezsin anıŋ illā manṣūr-ı ʿazīz
Göremezsin düşmenin illā ki maḳhūr ḫōr kem
[27b] أَحَلَّ أُمَّتَهُ فِي حِرْزِ مِلَّتِهِ كَاللَّيْثِ حَلَّ مَعَ الأَشْبَالِ فِي أَجَمِ

137. Ümmetini milleti ḥışnında ḥıfẓ itdi o şāh
Ṣanki aṣlan yavruların ṣaḳladı yuvada hem
كَمْ جَدَّلَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ مِنْ جَدَلٍ فِيهِ وَكَمْ خَصَمَ الْبُرْهَانُ مِنْ خَصِمِ

138. Kim ki Ḳurʾāna mücādil oldı ḫāke düşdi ol
Kim aŋa oldı muʿārıż maġlūb oldı ol ḫaşım
كَفَاكَ بِالْعِلْمِ فِي الأُمِّيِّ مُعْجِزَةً فِي الجَاهِلِيَّةِ وَالتَّأْدِيبِ فِي اليُتُمِ

139. Muʿcize yiter ʿilim ümmīde ger munṣif iseŋ
Cāhiliyyetde müʾeddeb olması ender-yütüm
خَدَمْتُهُ بِمَدِيحٍ أَسْتَقِيلُ بِهِ ذُنُوبَ عُمْرٍ مَضَى فِي الشِّعْرِ وَالخِدَمِ

140. Ḫıdmet itdim bu mediḥle aŋa kim ʿafvı bulam
Şol günāhdan geçdi ʿömrüm anda der-şiʿr ü ḫıdem
[28a] إِذْ قَلَّدَانِيَ مَا تُخْشَى عَوَاقِبُهُ كَأَنَّنِي بِهِمَا هَدْيٌ مِنَ النَّعَمِ

141. Boynuma oldı ḳılāde cürm ü ʿiṣyān ḳorḳulur
Şiʿr ü ḫıdmetle hemān nişānlu ḳurbān-veş benem
أَطَعْتُ غَيَّ الصِّبَا فِي الْحَالَتَيْنِ وَمَا حَصَلْتُ إِلاَّ عَلَى الْآثَامِ وَالنَّدَمِ

142. Uydum uş şerr-i ṣıbāya iki ḥālde ḥasretā
Taḥṣīl itmedim olardan illā günāh ü nedem
فَيَا خَسَارَةَ نَفْسٍ فِي تِجَارَتِهَا لَمْ تَشْتَرِ الدِّينَ بِالدُّنْيَا وَلَمْ تَسُمِ

143. Ve’y saŋa nefsim ticāretde ḫasāret bu yiter
Dünye virüp almadıŋ dīn hem dimediŋ mī-ḫarem
[28b] وَمَنْ يَبِعْ آجِلاً مِنْهُ بِعَاجِلِهِ يَبِنْ لَهُ الْغَبْنُ فِي بَيْعٍ وَفِي سَلَمِ

144. Kim ki ṣatdı āḫireti dünyeye <key> ḫāsirdir ol
Ġabnı rūşendür anuŋ elbette der-beyʿ ü selem
إِنْ آتِ ذَنْبًا فَمَا عَهْدِي بِمُنْتَقِضٍ مِنَ النَّبِيِّ وَلاَ حَبْلِي بِمُنْصَرِمِ

145. Ger günāh itdimse bārī ʿahdimi nakż itmedim
Ol Nebīden ḫablimi ḳaṭʿ eyleyici degilem
فَإِنَّ لِي ذِمَّةً مِنْهُ بِتَسْمِيَتِي مُحَمَّداً وَهُوَ أَوْفَى الْخَلْقِ بِالذِّمَمِ

146. Zīrā ʿahdim var ki anda uş semiy oldum aŋa
Cümle ʿahdinde vefādār ḳamudan ol Ẕü’l-Kerem
[29a] إِنْ لَمْ يَكُنْ فِي مَعَادِي آخِذًا بِيَدِي فَضْلاً وَإِلاَّ فَقُلْ يَا زَلَّةَ القَدَمِ

147. Olmaz ise dest-gīrim rūz-ı maḥşerde o şāh
Ḥüsn ü faż̈l u ʿahdi ile di ki ey sürçmüş ḳadem
حَاشَاهُ أَنْ يَحْرِمَ الرَّاجِي مَكَارِمَهُ أَوْ يَرْجِعَ الجَارُ مِنْهُ غَيْرَ مُحْتَرَمِ

148. Ḥāşā kim maḥrūm ola rācī mekārimden anuŋ
Yā iden cār ilticā andan döne bī-muḥterem
وَمُنْذُ أَلْزَمْتُ أَفْكَارِي مَدَائِحَهُ وَجَدْتُهُ لِخَلاَصِي خَيْرَ مُلْتَزِمِ

149. Fikrimi meşġūl idenden berr ü medḥiyle anıŋ
Buldum uş ḫayr-ı ḫalāṣ ḫoş mültezim hem yāftem
[29b] وَلَنْ يَفُوتَ الغِنَى مِنْهُ يَدًا تَرِبَتْ إِنَّ الحَيَا يُنْبِتُ الأَزْهَارَ فِي الأَكَمِ

150. Dest-i dervīş boş degil feyz ü ġınāsından anıŋ
Zīrā kim yaġmur bitürür ġoncede ezhār nem
وَلَمْ أُرِدْ زَهْرَةَ الدُّنْيَا الَّتِي اقْتَطَفَتْ يَدَا زُهَيْرٍ بِمَا أَثْنَى عَلَى هَرِمِ

151. İstemem bu medḥim ile māl-i dünyā çün Züheyr
Geçdidi çoḳ māl eline medḥi ile ber-Herim
يَا أَكْرَمَ الخَلْقِ مَالِي مَنْ أَلُوذُ بِهِ سِوَاكَ عِنْدَ حُلُولِ الْحَادِثِ الْعَمِمِ

152. Senden özge kime ṣıġınam ḳamu ḫalḳ ekremi
Ol vaḳit k'ola ḳıyāmet kime gidem neyleyem
[30a] وَلَنْ يَضِيقَ رَسُولَ اللَّهِ جَاهُكَ بِي إِذَا الْكَرِيمُ تَجَلَّى بِاسْمِ مُنْتَقِمِ

153. Yā Rasūlallāh benümle cāhuŋa ḍīḳ olmaya
Çün kerīm Ḥaḳ intiḳām ide bi-ismi müntaḳim
فَإِنَّ مِنْ جُودِكَ الدُّنْيَا وَضَرَّتَهَا وَمِنْ عُلُومِكَ عِلْمَ اللَّوْحِ وَالْقَلَمِ

154. Oldı çün dünyā vü ʿuḳbā feyż-i cūduŋdan seniŋ
Hem ʿulūm-ı enveriŋden levḥiŋ ʿilmi hem ḳalem
يَا نَفْسُ لاَ تَقْنَطِي مِنْ زَلَّةٍ عَظُمَتْ إِنَّ الكَبَائِرَ فِي الْغُفْرَانِ كَاللَّمَمِ

155. Kesme ümmīd raḥmet-i Ḥaḳdan dilā cürmüŋ içün
Kim kebāʾir nezd-i ġufrān-ı Ḫudā miṣlü'l-lemem
[30b] لَعَلَّ رَحْمَةَ رَبِّي حِينَ يَقْسِمُهَا تَأْتِي عَلَى حَسَبِ الْعِصْيَانِ فِي الْقِسَمِ

156. Umaruz kim raḥmetin Rabbim o dem taḳsīm <ki> ide
İrişe ʿişyānı deŋlü herkes üzre der-sehem
يَا رَبِّ وَاجْعَلْ رَجَائِي غَيْرَ مُنْعَكِسٍ لَدَيْكَ وَاجْعَلْ حِسَابِي غَيْرَ مُنْخَرِمِ

157. Ey Ḫudā ümmīdimi vir beni meʾyūs eyleme
Kesme ümmīdim ḳatında fāʾiżü'l-cūdi'l-kerem
وَالْطُفْ بِعَبْدِكَ فِي الدَّارَيْنِ إِنَّ لَهُ صَبْرًا مَتَى تَدْعُهُ الْأَهْوَالُ يَنْهَزِمِ

158. Maẓhar it ḳuluŋ **ʿArīf**i luṭfuŋa der-dü cihān
Zīrā anuŋ ṣabrı şiddet vaḳti olur münhezim

[31a] وَأْذَنْ لِسُحْبِ صَلاَةٍ مِنْكَ دَائِمَةً عَلَى النَّبِيِّ بِمُنْهَلٍّ وَمُنْسَجِمِ

159. Vir iẕin ebr-i ṣalāta Ḥażretinden dāʾimā
Nebī üzre yaġdıra bārān-ı raḥmet dem-be-dem

وَالآلِ وَالصَّحْبِ ثُمَّ التَّابِعِيَن لَهُمْ أَهْلُ التُّقَى وَالنَّقَا وَالحِلْمِ وَالْكَرَمِ

160. Baʿd-ez-Īn ber-āl ü aṣḥāb-ı kirām u tābiʿīn
Ehl-i ʿilm ü ḥilm ü ʿaḳl u faẓl u taḳvā vü kerem

مَا رَنَّحَتْ عَذَبَاتِ الْبَانِ رِيحُ صَبًا وَأَطْرَبَ الْعِيسَ حَادِي الْعِيسِ بِالنَّغَمِ

161. Her vaḳit kim depredir bān budaġın bād-ı ṣabā
Develere şevḳ virür mādām deveci bā-neġam

[31b] **Ḫātime-i Naẓm-ı Bürde ve Münācāt-ı Nāẓım**

1. Li’llāhi’l-ḥamd işbu naẓm-ı *Bürde* oldı ḫoş tamām
Çoḳ ṣenā vü ḥamd ü şükr her demde der-bedʾ ü ḫıtem

2. Ol Rasūle bī-nihāye çoḳ ṣalāt ü hem selām
Ḳaṭre-i bārān ṣaġışınca hem olsun dem-be-dem

3. Hem daḫı ol āl ü aṣḥāb-ı kirām-ı bā-ṣafā
Reh-nümā-yı dīn-i İslām ʿālī-şān-ı ẕü’l-himem

4. Maġfiret eyle Ḫudāyā münşid ü nāẓımına
Nāẓırīne sāmiʿīne raḥmet eyle cümle dem

[32a] **5.** Ey Teʿālā Ḥażret-i Rabb-i Raḥīm-i Ẕü’l-ʿaṭā
Bu żaʿīf ḳuluŋ **ʿArīf** muḥtāc saŋa yā Ẕe’l-kerem

6. Baḥr-ı elṭāf u kemāl-i ḳudretinden yā ʿAẓīm
Dü cihānda beni ʿışḳından ayırma Ẕü’l-ʿaẓīm

7. Ġāyet ile bir ẕelīl muḥtāc ḳuluŋam yā İlāh
Senden özge yoḳ penāhım bir günehkār bendeyem

8. Kime gidem senden ayruḳ bir penāhım yoḳ durur
Hem senüŋ ḳapuŋdan özge ḳapuları n’eyleyem

9. Ey Ḫudāvend-i cihān ve’y Ḥażret-i Perverdigār
Raḥmetiŋ baḥrına ḳansam hīç gelür mi aŋa kem

[32b] **10.** Çün didiŋ *lā taḳnaṭū* geldim ḳapuŋa baş açuḳ
Maġfiret eyler ṭaleb senden bu ʿabdin dem-be-dem

11. Ḥāşā kim dergāhuŋa ṭutan yüzin ḫāʾib döne
Yā keremden dūr olup şöyle tehī dest mi dönem

12. İt tecellī bendeŋe ġarḳ eyle ʿışḳ deryāsına
Yine senüŋle seni bulmaġa feyż vir baŋa hem

13. ʿĀrif olan dostlarıŋ aḳṭārına naẓm eyleyüp
Zümre-i ʿāşıḳlarında beni ḥaşr it yā Ḥakem

14. Seni bilenler senüŋle bildi buldı devleti
ʿAbdüŋi anlardan it āmīne Ẕü'l-Cūdi'l-Ḳıdem

[33a] **15.** Va'ġfiri'llāhümme lī ve'l-müʾminīn ve'l-müʾmināt
Vaʿfü ʿannā yā Raḥīm bi'l-cūdi ve'l-faḍli'l-kerem[23]

16. Ey **ʿArīfī** naẓm-ı dil-cūya laṭīf tārīḫ digil
Ḥaḳ tecellī eyleye mür dem-be-dem ʿazb-i Naʿīm
حق تجلي ايليه مر دمبدم عزب نعيم

Sonuç

Türk edebiyatında Bûsîrî'nin *Kaside-i Bürde*'sine yapılmış manzum ve mensur tercümeler, şerhler; eserin tahmis ve tazminleri önemli bir yer tutmaktadır. 16. yüzyıldan başlayarak günümüze kadar uzanan bu literatürü tam olarak tespit etmek oldukça güçtür. Ülkemizdeki yazma eser kütüphanelerinin her birinin tam bir kataloğunun yapılamaması bu tespiti iyice güçleştirmektedir. Ayrıca yurtdışındaki yazma eser kütüphanelerinde bulunan Türkçe eserlerin tespiti de önem arz etmektedir. Ancak son dönemlerde yurtiçindeki yazma eserlerin düzenlenmesi yolunda atılan adımlar ve yurtdışında Türkçe yazma eser barındıran kimi kütüphanelerin çeşitli projeler vasıtasıyla kataloglarının çıkartılması, bazı akademisyenlerin özverili gayretleri ümit vericidir.

Bu çalışmada da Mısır Millî Kütüphanesi el-Edebü't-Türkî bölümü 27 numarada kayıtlı bir manzum *Bürde* tercümesi Türk edebiyatı literatürüne kazandırılmıştır. Hakkında herhangi bir bilgi bulunmayan bir Türk müellifi ve din âliminin sınırlı da olsa hayatına dair bazı tespitler ortaya konulmuştur. Bu yolla manzum *Kaside-i Bürde* çalışmalarına bir yenisi daha kazandırılmaya gayret edilmiştir. Ahmed Arîf'in tercümesinin diğer manzum Türkçe *Bürde* tercümeleri içinde; kaynak beyitleri bire bir yansıtmada gösterdiği başarı, yer yer Türkçeyi kullanma gücü, mukaddime ve hâtime beyitleri barındırması bakımından dikkat çekici bir yeri olduğu görülmüştür. Ancak, diğer tercümelerde de rastlandığı üzere, kaynak metne bağlı kalma zorunluluğu sebebiyle, eserde söyleyiş güzelliği yakalama gayesinden ziyade, metni yansıtma endişesinden kaynaklanan birtakım vezin aksamaları ve söyleyiş kusurları görülmektedir.

[23] "Allah'ım, bana ve erkek-kadın bütün müminlere mağfiret eyle! Ey ahirette mümin kullarına acıyacak, merhamet edecek olan Allah'ım! Cömertliğin, fazlın ve ihsanınla bizleri affeyle!"

Yazma eser kütüphanelerinde yapılacak incelemeler neticesinde, farklı Türkçe *Bürde* tercüme ve şerhlerinin tespit edilme ihtimali yüksektir. Böylece Türk edebiyatına dair eserlerin tespitine dair çalışmaların önemi, bu makaleyle bir kez daha vurgulanmıştır.

Kaynaklar

Ahmed Ahimeir. "İbn Merzûk et-Tilimsanî ve İzhâru Sıdki'l-Mevedde fî Şerhi'l-Bürde Adlı Eseri (Edisyon Kritik)". Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi, 2004.

Ahmed b. Muhammed b. Hacer el-Heytemî. *el-Umde fî Şerhi'l-Bürde*, Dârü'l-fakîh, Birleşik Arap Emirlikleri, 2003 [h. 1424].

ATAR, Atilla. *Başlangıcından Günümüze Taşbaskı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 1995.

AYÇİÇEĞİ, Bünyamin. *Necîb Efendi'nin Kasîde-i Bürde Şerhi Muhtasar Tevessül İnceleme-Tevessül'le Karşılaştırma-Metin*. İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları, 2020.

___. *Bûsîrî'nin Kasîde-i Bürde'sinin Geçmişten Günümüze Türk Toplumu Üzerindeki Akademik, Sosyal ve Dinî Etkileri*. Proje No: 215K398, TÜBİTAK SOBAG-SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMA DESTEK GRUBU, 2017.

___. "Bûsîrî (ö. 696/1297?)'nin Kasîdetü'l-Bürde'sinin Diyarbakırlı Mehmed Said Paşa (ö. 1308/1892) Tarafından Yapılan Mensur ve Manzum Tercümesi". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi,* 15 (2015): 27-102.

Bursalı Mehmed Tahir. *Osmanlı Müellifleri*. Cilt: 1-3. Haz. M. A. Yekta Saraç. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi, 2016.

ÇETİN, Nihat M. *Eski Arap Şiiri*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, 1973.

ÇİÇEKLER, Mustafa. "Na't". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* Cilt: 32. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006.

DEMİRAYAK, Kenan. "Kasîdetü'l-Bürde". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Cilt: 24. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001.

GÜLEÇ, İsmail. *Şiir, Şair ve Peygamber'e Dair*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2018.

___. "Hz. Peygamber'in Şiire Karşı Tutumu". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. 19 (2017): 123-146.

GÜLER, Ömer Said. *Kıl Şefâat Yâ Resûlallâh Hudâ Affeylesin Osmanlı'nın Bürde Şerhleri-I*. İstanbul: Ketebe Yayınları, 2022.

___. "Ka'b b. Züheyr'in Kasîde-i Bürde'sine Osmanlı Döneminde Yazılan Türkçe Şerhler (Karşılaştırmalı İnceleme-Üsküdârî Ahmed Efendi, Abdurrahman Abdî Paşa ve İsâmüddin Efendi Şerhlerinin Tenkitli Neşirleri)". Doktora Tezi. Medeniyet Üniversitesi, 2021.

gumushane.ktb.gov.tr/TR-216534/merkez-suleymaniye-mahallesi-sultan-suleyman-han-cami.html (Erişim Tarihi: 14.05.2022).

GÜRKAN, Nejdet. *Mehmet Fevzî Efendi Fethu'l-Verde "Şerhu'l-Bürde" (İnceleme Tahkikli Metin)*. İstanbul: Arena Dijital, 2011.

Hayreddin ez-Ziriklî. *el-A'lâm Kamûsü Terâcim li-Eşheri'r-ricâl ve'n-Nisâ min'el-Arab ve'l-Müsta'rebîn ve'l-Müsteşrikîn*, Cilt: 1-8. Beyrut: Dârü'l-İlmi'l-Melâyîn, 2002.

İbn Hicce el-Hamevî. *Şerhu Kasîdeti Kaʿb b. Züheyr Bânet Suʿâd fî Medhi Rasûlillâh*. Riyâd: Mektebetü'l-Maârif, 1985.

KAYA, Mahmut. "Kasîdetü'l-Bürde". *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. Cilt: 24. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001.

KESKİNSOY, Haşim. "Mekkî ve Nahîfî'nin Kasîde-i Bürde Tahmisleri (Tenkitli Metin-İnceleme)". Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, 2011.

KOÇ, Hamza. "Mustafa Maksûd Resâ Efendi'nin Kasîde-i Bürde Tahmisi". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. 27 (2021): 489-546.

___. "Paşasaraylı Fazlî Efendi'nin Manzum *Kasîde-i Bürde* Tercümesi". *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*. 26 (2021): 391-425.

Mehmed Süreyya. *Sicill-i Osmani*. Haz. Nuri Akbayar-Seyit Ali Kahraman. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 1996.

ÖBEK, Ali İhsan. "Ne Türkçedir Ne Türkçe Değildir 2". *Klasik Türk Edebiyatında Yerlilik*. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, 2022, 231-245.

___. "Ne Türkçedir Ne Türkçe Değildir (Türkçe Yabancı Kelimeler Üzerine Notlar: 1)". *Prof. Dr. Vahit Türk Armağanı*. İstanbul: Kesit Yayınları, 2020, 879-909.

Ömer b. Mansur el-Uceylî. *Şerhu Kasîdeti Ka'b. bin Züheyr*. Thk. Seyyid Ahmed Abdurrahman Muhammed. Kahire: Dârü'l-Kütübi'l-Mısriyye, 2017.

Ömer Rızâ Kehhâle. *Mu'cemü'l-Müellifîn Terâcîmu Musannifi'l-Kütübi'l- Arabiyye*. Cilt: 1-4. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1993.

ÖZCAN, Abdülkadir. *Şekaiku'n-Nu'mâniyye ve Zeyilleri*. Cilt. 1-5. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1989.

PAKALIN, Mehmed Zeki. *Sicill-i Osmanî Zeyli Son Devir Osmanlı Meşhurları Ansiklopedisi*. Haz. Mehmet Metin Hülagu. Cilt: 1-19. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2008.

SARAÇ, M. A. Yekta. *Şeyhülislam Kemal Paşazade Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Bazı Şiirleri*. İstanbul: Risale Yayınları, 1995.

SAYLAN, Kemal. "Gümüşhane'deki Osmanlı Dönemi Eserleri: Sultan Süleyman Han Cami ve Çevresindeki Yapılara Dair". *Mavi Atlas* 6/2 (2018): 75-94.

Şeyhzâde. *Şerhu Kasîdeti'l-Bürde li-Şeyhzâde*. İstanbul: Âlem Matbaası, 1309.

YAZAR, Sadık. "Anadolu Sahası Klâsik Türk Edebiyatında Tercüme ve Şerh Geleneği". Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, 2011.

YAZICI, Nurcan. "Arşiv Belgelerine Göre Gümüşhane'deki Süleymaniye/Sultan Süleyman Camii". *Sanat Tarihi Yıllığı* 17 (2011): 69-81.